

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalárske kombinované štúdium

2009 - 2012

BAKALÁRSKA PRÁCA

Martin Ičo

Historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska

Praha 2012

Vedúci bakalárskej práce:

JUDr. Ladislav Lekár

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor combined studies

2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Martin Ičo

Historical development of civil law in Slovakia

Prague 2012

The bachelor thesis supervisor:

JUDr. Ladislav Lekár

Čestné prehlásenie

Dolu podpísaný Martin Ičo, týmto čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne a použil som literatúru, ktorú uvádzam v zozname.

v Prahe, 14.02.2012

.....

podpis

Pod'akovanie

Moje pod'akovanie za odborné vedenie, aktívne konzultácie a sprevádzanie počas písania bakalárskej práce patrí JUDr. Ladislavovi Lekárovi, vedúcemu našej bakalárskej práce.

ABSTRAKT

IČO, Martin: *Historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska.* [Bakalárska práca] / Martin Ičo. – Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Katedra práva. – Vedúci práce: JUDr. Ladislav Lekár. Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár – Praha : UJAK Praha 2012. 88 s.

Téma Historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska je rozpracovaná v rovine teoretickej.

Cieľom prvej kapitoly bakalárskej práce je vymedzenie základného pojmového aparátu, ktorý dávame do súvislosti so zvolenou témou v ďalších kapitolách. Druhá kapitola sa venuje analýze historického vývoja občianskeho práva na území Slovenska v jednotlivých vývojových fázach právnych dejín po vznik prvej Československej republiky. Problematika občianskeho práva je v tretej kapitole rozpracovaná v historických súvislostiach a v nadväznosti na vývoj, priebeh a stav úpravy občianskeho práva v kontexte minulosti a prvej kodifikácie *Občianskeho zákonníka* v roku 1950. Cieľom tretej kapitoly bakalárskej práce je v teoretickej rovine analýza právnych dejín v zvolenom historickom období so zameraním na komparáciu jednotlivých fáz ich vývoja a historická analýza občianskeho práva na území Slovenska v období do roku 1964, ktorý sa stal pre slovenské právne dejiny kľúčovým, s dôrazom na špecifikáciu dôsledkov koncepcie *Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb.* na právnu prax v Slovenskej republike. Cieľom štvrtej kapitoly je analýza súčasného stavu občianskeho práva v Slovenskej republike a vzájomného recipročného a kvalitatívneho vplyvu európskeho práva na národný právny poriadok Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: právo, občianske právo, európske právo, pramene práva, unifikácia, občianskoprávne vzťahy, zásady občianskeho práva, dedenie, vlastníctvo, právne normy, právne skutočnosti, fyzická osoba, právnická osoba

ABSTRACT

IČO, Martin: *Historical development of civil law in Slovakia.* [Bachelor thesis] / Martin Ičo. – University of Jan Amos Comenius Prague. Department of Law. – Head of thesis: JUDr. Ladislav Lekár. Degree of Professional Qualification: bachelor – Prague : UJAC Prague 2012. 88 p.

The theme of Historical development of civil law in Slovakia is elaborated in the theoretical field.

The aim of first chapter is the circumscription of basic notion apparatus, which we give into connection with the chosen theme in further chapters. Second chapter deals with the analysis of historical development of civil law in Slovakia in individual development stages of the legal history until the forming of the first Czechoslovak republic. Problemacy of civil law is elaborated in the third chapter in the historical context and in interlocation with development, process and adjusting status of civil law in context of past and first codification of Civil Code in 1950. The aim of the third chapter of the thesis is in theoretical field the analysis of law history in the chosen historical period with aim on comparing individual phases of their development and historical analysis of civil law in Slovakia in the period up to 1964, which was crucial for Slovak law history, with emphasis on consequences of Civil Code No. 40/1964 Ld. for law praxis in Slovakia. The aim of fourth chapter is the analysis of current state of civil law in Slovakia and mutual reciprocal and qualitative influence of European law on national legal order in the Slovak republic.

Key words: law, civil law, european law, law sources, unification, civil relation, terms of civil law, heritability, ownership, precept of law, law realia, personal entity, legal entity

PREDHOVOR

Právo ako historický jav nám v systéme právnych dejín umožňuje skúmať minulosť práva a prenášať ju do kontextu súčasného stavu v práve. Dejiny štátu a práva, kultúry a spoločnosti nám umožňujú ich spoznávaním, štúdiom, analýzou a komparáciou so súčasným stavom pochopiť, lepšie porozumieť a v súvislosti s tým i aplikovať právne dejiny, obsahujúce právne kontexty, termíny, koncepcie i v praxi národného práva Slovenskej republiky.

Tému historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska sme si vybrali z dôvodu záujmu o poznávanie histórie práva, ktorá ovplyvňuje súčasný stav v práve na Slovensku. Dôkladné poznanie právnych dejín, ich vývoja a priebehu pre nás znamená pochopenie občianskeho práva a jeho dôsledkov pre fyzické a právnické osoby, medzi ktoré patríme a umožňuje nám v kontexte tohto pochopenia právo nielen poznať, porozumieť mu, odvolávať sa naň, aplikovať ho do praxe, ale v súvislosti s poznaním jeho historickej minulosti kvalitatívne zhodnotiť jeho vývoj, stav a dôsledky pre občana súčasnosti. Poznanie a pochopenie právnych dejín na našom území a právneho poriadku v našom štáte pre nás znamená právne vedomie, poznanie kultúry, tradícií, zvykov a spoločnosti, ktorej súčasťou sme vďaka minulosti.

OBSAH

ÚVOD	10
------------	----

TEORETICKÁ ČASŤ

1. OBČIANSKE PRÁVO V KONTEXTE SÚVISIACICH POJMOV	12
1.1 Právo, občianske právo	12
1.2 Občianskoprávne vzťahy, zásady občianskeho práva	13
1.3 Občianskoprávne normy, dobré mravy, právne skutočnosti	15
1.4 Fyzická osoba, právnická osoba	16
1.5 Štát, zastúpený, zástupca	17
1.6 Zodpovednosť za škodu, naturálne obligácie	17
1.7 Vlastnícke právo	18
1.8 Spoluvlastníctvo podielové, spoluvlastníctvo bezpodielové	19
1.9 Dedenie	20
2. HISTORICKÝ VÝVOJ OBČIANSKEHO PRÁVA NA SLOVENSKU DO ROKU 1918	22
2.1 Pramene práva	22
2.2 Obyčajové právo od najstarších čias do roku 1514	24
2.2.1 Základné etapy vývoja zákonodarného procesu do roku 1526	30
2.2.2 Obyčajové právo od roku 1514 do roku 1848	34
2.2.3 Obyčajové právo od roku 1848 do roku 1918	39
3. SLOVENSKÉ DEJINY PRÁVA OD ROKU 1918 DO ROKU 1964	45
3.1 Československá republika	45
3.1.1 Druhá republika	49
3.1.2 Slovenské národné povstanie	53
4. OBČIANSKE PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA OD ROKU 1964 AŽ PO SÚČASNOSŤ	55
4.1 Občiansky zákonník z roku 1964	55
4.1.1 Občianske právo po roku 1989	58
4.1.2 Občianske právo v Slovenskej republike	61

4.1.3 Kvalitatívny vplyv právnych dejín na občianske právo v súčasnej legislatívnej úprave Slovenskej republiky	64
4.1.4 Harmonizácia občianskeho práva a právneho poriadku Slovenskej republiky s európskym súkromným právom	75
ZÁVER	82
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	84
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	88

ÚVOD

Témou našej bakalárskej práce je Historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska. Tému sme si zvolili na základe potreby poznania a porozumenia vplyvu právnych dejín na súčasný stav v spoločnosti a súčasného právneho poriadku, ktorý sa nás bezprostredne ako občana spoločnosti a slovenského štátu dotýka a ovplyvňuje náš súkromný i pracovný život. Poznanie, porozumenie a analýza témy pre nás znamená schopnosť využitia v praxi a aplikáciu v súkromnom i podnikateľskom živote.

Bakalárskej práci sa venujeme v teoretickej rovine a problematiku historického vývoja občianskeho práva na území Slovenska analyzujeme v štyroch kapitolách. Prvá kapitola je venovaná vymedzeniu a objasneniu základného pojmového aparátu súvisiaceho s témou našej bakalárskej práce a ktorej rozpracovanie nám umožňuje právnickú terminológiu aplikovať a pochopiť v druhej kapitole našej práce. Cieľom druhej kapitoly je analýza historického vývoja občianskeho práva na území Slovenska v historickom období do roku 1918. V historických súvislostiach a komparáciou jednotlivých vývojových období predstavujeme najvýznamnejšie medzníky ovplyvňujúce právne vedomie, právnu prax a formovanie právnej legislatívy na území Slovenska. Cieľom tretej kapitoly je v nadväznosti na analýzu zameranú na občianske práva v období od počiatku právneho povedomia spoločnosti po rozpad Rakúsko – Uhorska analýza právnych faktov a skutočností v období vzniku prvej Česko-Slovenskej republiky až po prijatie *Občianskeho zákonníka* v roku 1964, ktorý s výraznými a podstatnými zmenami a doplnkami platí v Českej a Slovenskej republike dodnes. V kapitole sa opierame o poznatky všeobecných právnych dejín, pramene slovenských a českých autorov, ktorí sa v syntéze svojich publikácií venujú vývojovému obdobiu práva 20. storočia. Overené a históriou potvrdené teoretické poznatky jednotlivých autorov prehľadne sumarizujeme a v kontexte faktov napĺňame cieľ našej bakalárskej práce. Cieľom štvrtej kapitoly je analýza histórie právnych dejín v jej komplexnosti s dôrazom na dôsledky právnych dejín na právne myslenie, povedomie, vývojové trendy a faktory ovplyvňujúce vývojové trendy v oblasti

občianskeho práva súčasnosti. Štvrtá kapitola je zameraná na kvalitatívny vplyv právnych dejín na občianske právo v súčasnej legislatívnej úprave Slovenskej republiky. Pokladáme za potrebné v analýze historického vývoja práva na území Slovenskej republiky venovať pozornosť právnym dejinám, historickému vývoju práva od otrokárskej spoločnosti po súčasnosť a v tvorivej komparácii zachytiť najvýraznejšie historické udalosti, ktoré ovplyvnili súčasný stav občianskeho práva na území Slovenska. Cieľom kapitoly je podať ucelenú prehľadnú analýzu vývoja historických udalostí na území dnešného Slovenska, štátoprávne historické fakty, prehľad vývoja práva na území Slovenska v historickom kontexte, štátnej organizácie, foriem a prameňov práva a tak zachytiť najvýznamnejšie momenty histórie, ktoré mali vplyv na komplexný charakter štátu na území Slovenska a úroveň práva platného na našom území v jednotlivých historických etapách. Komparáciou jednotlivých najvýznamnejších vývojových fáz právnych dejín predstavujeme termíny, právne koncepcie, právne fakty, inštitúty, ktoré sa stali základom súčasného základného súkromnoprávneho kódexu. Bakalárska práca je rozpracovaná v teoretickej rovine a jej prameňmi a zdrojmi sú Občiansky zákonník Zákona č. 40/1964 Zb., Obchodný zákonník Zákona č. 513/1991 Zb., Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní, Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, publikácie slovenských a českých autorov, relevantné zdroje a teoretické východiská mapujúce zvolenú problematiku.

1. OBČIANSKE PRÁVO V KONTEXTE SÚVISIACICH POJMOV

Prvá kapitola sa venuje vysvetleniu pojmov, ktoré súvisia s právom, občianskym právom a jeho historickým vývojom na území Slovenska. Vychádzajúc z historických prameňov práva, českých a slovenských publikácií autorov, teoretických východísk a platnej legislatívnej úpravy občianskeho práva na území Slovenskej republiky mapujeme vývoj, priebeh a stav zvolenej problematiky. Opierame sa o dostupné zdroje, ktoré zachytávajú základné a podstatné medzníky vo vývoji občianskeho práva. Komparáciou jednotlivých vývojových fáz plynule predstavíme občianske právo v jeho vývoji od čias predštátnej spoločnosti až po súčasnú právnu legislatívnu úpravu *Zákona č. 40 / 1964 Zb. Občianskeho zákonníka, Zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka* v jeho terminologickom význame. Základné terminologické vymedzenia budú tvoriť oporný pilier našej práce.

Kapitola je venovaná vymedzeniu základných kľúčových pojmov, ktoré budeme v kontexte zvolenej témy analyzovať a využívať v nadväznosti na nasledujúce kapitoly našej bakalárskej práce. Cieľom prvej kapitoly je vymedzenie a analýza základných kľúčových pojmov práva a jeho subsystému práva občianskeho.

1.1 Právo, občianske právo

Svetlana Ficová, Ján Cirák (2008, s. 15) definujú právo vo význame právnej terminológie ako objektívne právo a subjektívne právo vo význame konkrétnej povinnosti. Spolu so vznikom prvej sankcie sa morálne pravidlá zmenili na právne obyčaje, čo súviselo so vznikom všeobecného presvedčenia, že pravidlá sa majú zachovávať. Právo teda vzniklo z obyčajového pravidla. *„Právo pozostáva z pravidiel správania. Prostredníctvom právnej regulácie dochádza k riešeniu, vyrovnávaniu a rozhodovaniu konfliktných situácií, ktoré permanentne vznikajú a opakujú sa. Právo obmedzuje absolútnu slobodu*

jednotlivca v záujme vytvorenia priestoru pre realizáciu objektívnych záujmov ostatných“ (Cirák Ficová, 2008, s. 18). Súčasťou objektívneho práva je právo občianske. Ján Čipkár (2006, s. 30) uvádza, že moderné myslenie bolo posadnuté potrebou zákonodarstva a pre všetky civilizácie je charakteristický zákonodarný pud. Zákonodarstvo je pre modernú spoločnosť povinnosťou, ktorú si sama nariadila a práve právo oddelilo poriadok od chaosu.

Pojem občianskeho práva sa používa od obdobia Francúzskej revolúcie prijatím Napoleonovho Code civil. Ladislav Vojáček, Jozef Kolárik, Tomáš Gábriš (2011, s. 121) uvádzajú, že v českých krajinách sa používal pojem „mestské práva“ a na území Slovenska pojem všeobecné súkromné právo. Prijatím prvého *Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.* sa na Slovensku začal používať pojem občianske právo (Fekete, 2007, s. 14). Občianske právo je základom každého právneho poriadku. *„Občianske právo hmotné ako všeobecné súkromné právo je účelovo vytvorený súbor právnych noriem upravujúcich určitý okruh spoločenských vzťahov, ktoré sú prevažne definované v Občianskom zákonníku“ (Cirák, Ficová, 2008, s. 40).*

1.2 Občianskoprávne vzťahy, zásady občianskeho práva

Občiansky zákonník podľa Zákona č. 40 / 1964 Zb. upravuje majetkové vzťahy fyzických a právnických osôb, majetkové vzťahy medzi týmito osobami a štátom, vzťahy vyplývajúce z práva na ochranu osôb. Občiansky zákonník z roku 1964 predstavuje základný právny predpis súkromného práva, je v ňom zakotvená komplexná právna úprava týkajúca sa všetkých účastníkov právnych vzťahov bez ohľadu na to, či ide o fyzické osoby, právnické osoby alebo štát a to v prípadoch ak ide o:

- vlastníctvo,
- spôsob nadobudnutia vlastníctva,
- vecné práva,
- právne úkony a predpoklady ich platnosti,
- zmluvy,
- majetkové vzťahy,

- občianskoprávne vzťahy ako dedenie, zodpovednosť za škodu, bezdôvodné obohatenie.

Podľa J. Ciráka a S. Ficovej (2008, s. 311) predstavujú občianskoprávne vzťahy právne vzťahy medzi konkrétnymi právnymi subjektmi. Občianskoprávne vzťahy vznikajú z právnych úkonov alebo z iných skutočností, s ktorými zákon vznik týchto vzťahov spája, pričom účastníci majú rovnaké postavenie a svoje vzájomné práva a povinnosti si môžu upraviť dohodou, ak to zákon výslovne nezakazuje. Účastníci občianskoprávných vzťahov majú rovné postavenie, v prípade, že osobnostné, majetkové, osobnomajetkové vzťahy nezaložené na rovnosti účastníkov nie je možné kvalifikovať ako občianskoprávne vzťahy.

Imrich Fekete (2007, s. 18) uvádza, že „zásadami súkromného práva sú základné hodnotové pravidlá, na ktorých spočíva právna regulácia súkromnoprávných vzťahov a ktoré je potrebné použiť pri aplikácii a pri výklade noriem súkromného práva. Zásady občianskeho práva sú vedúce právne idey, ktorým vedúce postavenie priznáva zákon“. Pôvod niektorých zásad súkromného práva je v rímskom práve, iné majú povahu prísloví a je možné použiť ich i mimo právnickej terminológie. Niektoré zo zásad sú podľa I. Feketeho (2007, s 19) zakotvené priamo či nepriamo v platnej právnej úprave alebo ich je možné vyvodiť zo všeobecných princípov práva. Podľa *Občianskeho zákonníka č. 40 / 1964 Zb.* poznáme tieto základné zásady:

1. zásada rovnosti subjektov – žiaden subjekt nemôže inému jednostranne uložiť povinnosť ani založiť právo,
2. zásada dodržiavania zmlúv – ak niekto poruší povinnosti vyplývajúce zo zmluvy, musí znášať následky z takéhoto porušenia t.j. zodpovednosť za omeškanie, zodpovednosť za škodu, zodpovednosť za neoprávnené obohatenie, nikto nemôže mať prospech zo zneužitia alebo porušenia práva,
3. zásada nikoho nepoškodzovať – každý má právo postupovať tak, aby nedochádzalo ku škode na živote, zdraví, majetku, životnom prostredí a iných právach,

4. zásada hmotnoprávnej prevencie – vyjadruje predchádzanie ohrozenia alebo porušenia práv,
5. zásada úplnej nápravy ujmy – ide o právo na náhradu v plnej výške pri vzniku ujmy,
6. zásada zmluvnej voľnosti – právne normy nám umožňujú rozhodnúť sa, aký typ zmluvy a s akým obsahom uzavrieme.

1.3 Občianskoprávne normy, dobré mravy, právne skutočnosti

Občianskoprávne normy sú typické podmienenosťou a úplnosťou, delia sa na kogentné – nemenné a dispozitívne – meniť ich možno dohodou účastníkov.

Dobré mravy sú pravidlá správania sa, sú všeobecne uznávané, ale nie sú vyjadrené v právnej forme.

Právne skutočnosti sú skutočnosti, s ktorými právo spája vznik, zmenu a zánik právnych vzťahov alebo určitých práv a povinností (Cirák, Ficová, 2008, s. 186).

Delíme ich na:

1. subjektívne právne skutočnosti, ktoré sú závislé od ľudskej vôle: právne úkony, protiprávne úkony, konštitutívne súdne alebo úradné rozhodnutia a vytvorenie diel,
2. objektívne právne skutočnosti, ktoré sú nezávislé na ľudskej vôli, z hľadiska dokazovania rozoznávame právne skutočnosti, ktoré sa dokazujú, nedokazujú, predpokladajú.

Právne úkony sú najdôležitejšími subjektívnymi právnymi skutočnosťami, s ktorými objektívne právo spája vznik, zmenu alebo zánik občianskeho právneho vzťahu alebo práva a povinností. Obsah právnych úkonov tvoria práva a povinnosti.

Občianskoprávne vzťahy sú vzťahy, ktorých predmet je upravovaný normami občianskeho práva a ktorého subjekty vystupujú ako nositelia subjektívnych práv a povinností.

1.4 Fyzická osoba, právnická osoba

Fyzická osoba podľa § 7 *Zákona č. 40 / 1964 Zb. Občianskeho zákonníka* môže byť účastníkom občianskoprávných vzťahov v prípade, že má spôsobilosť na právne úkony, ktorú fyzická osoba získava v plnom rozsahu osemnástym rokom veku alebo uzatvorením manželstva. Spôsobilosť na práva a povinnosti získava fyzická osoba narodením a táto spôsobilosť trvá do smrti. Osoba je charakterizovaná ako právny subjekt, bytosť, ktorá je právom uznaná ako právne subjektívna (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 46).

Ochrana osobnosti podľa *Občianskeho zákonníka č. 40 / 1964 Zb.* poskytuje ochranu osobnosti v týchto oblastiach:

1. Ochrana života a zdravia,
2. Ochrana cti a dôstojnosti,
3. Ochrana mena,
4. Ochrana prejavov osobnej povahy,
5. Ochrana súkromia.

I. Fekete (2007, s. 61) uvádza, že ochrana osobnosti prislúcha každej fyzickej osobe bez ohľadu na pôvod, rasu, národnosť a sociálne postavenie. Právo na ochranu osobnosti je absolútnym právom fyzickej osoby, je právom nescudziteľným a neprevoditeľným.

Podľa § 18 *Zákona č. 40 / 1964 Zb. Občianskeho zákonníka* právnická osoba je útvarom, ktorý tvoria fyzické a právnické osoby. Je samostatným subjektom práva. Právnická osoba vzniká založením (zmluvou, štatútom), v tomto štádiu nemá právnu subjektivitu. Právna subjektivita vzniká registráciou a zaniká likvidáciou alebo výmazom z registra. P. Mosný, M. Laclavíková (2010, s. 56) uvádzajú, že právnickú osobu charakterizujeme ako „organizáciu osôb alebo majetku, vytvorenú za určitým účelom, ktorej právo priznávalo právnu subjektivitu“. J. Círák, S. Ficová (2008, s. 238) uvádzajú, že pojem právnická osoba bol známy už v rímskom práve. Povahu samostatného právneho subjektu odlišného od fyzickej osoby mal rímsky štát, mestské obce, spolky. Využívala sa forma societis, ktorá sa stala podľa niektorých autorov predobrazom budúcej verejnej obchodnej spoločnosti. Code civil z roku 1804

uznával subjektivitu len fyzických osôb, postupne došlo k uznaniu právnej subjektivity právnických osôb najmä pod vplyvom zvýšenej koncentrácie kapitálu. Teórie vysvetľujúce právnú podstatu právnických osôb vznikli v Nemecku v 19. storočí, sú to teórie fikcie, ktorá považuje právnickú osobu za fikciu a teóriu reality, ktorá považuje právnickú osobu za spoločenskú právnú realitu s analógiou v živom organizme (Cirák, Ficová, 2008, s. 240).

Právnická osoba má podľa platnej právnej úpravy tieto znaky:

- vlastná právna subjektivita,
- vlastná majetková samostatnosť,
- vnútorná organizačná štruktúra,
- založená môže byť len na zákonom dovolený účel.

Právnickými osobami podľa *Občianskeho zákonníka Zákona č. 40/1964 Zb.* sú:

- združenia fyzických alebo právnických osôb,
- účelové združenia majetku,
- jednotky územnej samosprávy,
- iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon.

1.5 Štát, zastúpený, zástupca

Štát vystupuje v občianskoprávnom konaní ako právnická osoba, v jeho mene konajú rôzne orgány a všetci účastníci majú rovnaké postavenie. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 314) uvádzajú, že zastúpenie znamená „*konanie jednej osoby (zástupcu) má účinky (právne následky) pre inú osobu (zastúpeného)*“.

Zastúpený je ktorýkoľvek subjekt práva.

Zástupca je ten, kto je oprávnený konať za iného a sú naňho kladené dve požiadavky spôsobilosti na právne úkony a zároveň jeho záujmy nesmú byť v rozpore alebo v kohézii so záujmami zastúpeného.

1.6 Zodpovednosť za škodu, naturálne obligácie

§ 16 *Zákona č. 40/1964 Zb.* uvádza, že kto neoprávneným zásahom do práva na ochranu osobnosti spôsobí škodu, zodpovedá za ňu podľa ustanovení

tohto zákona o zodpovednosti za škodu. Zodpovednosť za škodu vzniká bez ohľadu na to, či ide o zodpovednosť zo zmluvného záväzku alebo iných vzťahov. V § 415 Zákona č. 40/1964 Zb. je uvedené, že každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a na životnom prostredí. Vychádza zo zásady prevencie.

Bezdôvodné obohatenie je:

1. plnenie bez právneho titulu,
2. plnenie z neplatného právneho úkonu,
3. plnenie z právneho úkonu ktorý odpadol,
4. majetkový prospech z nepoctivých zdrojov,
5. bezdôvodné plnenie za iného.

Systém občianskoprávnej zodpovednosti za škodu je založený na dvoch zodpovedných princípoch (Fekete, 2007, s. 401):

- na princípe subjektívnej zodpovednosti (zodpovednosť za zavinené spôsobenie škody),
- na princípe objektívnej zodpovednosti (škodca za škodu zodpovedá, aj keď ju nezavinil).

Naturálne obligácie sú prípady, ktoré sa za neoprávnené obohatenie nepovažujú, sú platné, nie sú na súde vymožiteľné. Ide o:

1. plnenie premlčaného dlhu,
2. plnenie dlhu, ktorý je neplatný z dôvodu formy,
3. prijatie plnení z hier a stávk uzavretých medzi fyzickými osobami a vracanie peňazí požičaných do hry alebo stávky medzi fyzickými osobami.

1.7 Vlastnícke právo

K vytvoreniu pojmu vlastníctva došlo v roku 1848 zrušením donačnej sústavy, aviticity a urbariálnej sústavy a odstránením stredovekého stavovského charakteru štátu (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 68).Vlastnícke právo je vecným právom, upravuje nadobúdanie vlastníctva, práva a povinnosti vlastníkov, výkon a zánik vlastníckych práv. Každý má možnosť za rovnakých

podmienok nadobúdať vlastnícke práva. § 123 Zákona č. 40/1964 Zb. uvádza, že vlastník je v medziach zákona oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, používať jeho plody a úžitky a nakladať s ním. Podľa J. Machajovej (2009, s. 12) každé spravovanie vecí vrátane vecí vlastných si vyžaduje, aby toto spravovanie bolo v súlade s právom. Obsah vlastníckeho práva je tvorený právami a povinnosťami vlastníka. K týmto právam patrí:

1. právo vec držať,
2. právo vec užívať,
3. právo s vecou disponovať.

Obmedzenie vlastníckeho práva je viazané na splnenie týchto podmienok:

- ide o verejný záujem,
- obmedzenie musí byť v súlade s týmto verejným záujmom,
- účel nie je možné dosiahnuť inak,
- vždy za náhradu,
- len na základe zákona,
- s účinkami od rozhodnutia.

Všetci vlastníci majú rovnaké práva a povinnosti a poskytuje sa im rovnaká právna ochrana § 124 Zákona č. 40/1964 Zb. Strata vlastníckeho práva má dve podoby a právne skutočnosti, ktorými nadobúdame vlastnícke právo sú tie isté, ktorými strácame vlastnícke právo. Absolútny zánik nastáva vtedy, ak jeden vlastník stráca vlastnícke právo a nikto ho nenadobúda. Relatívny zánik znamená, že jeden stráca a druhý nadobúda.

1.8 Spoluvlastníctvo podielové, spoluvlastníctvo bezpodielové

Spoluvlastníctvo znamená, že vec môže byť vo vlastníctve viacerých osôb § 136 Zákona č. 40/1964 Zb. *Občianskeho zákonníka*.

Podielové spoluvlastníctvo upravuje *Občiansky zákonník zákona č. 40/1964 Zb.* v § 137. Podiel vyjadruje mieru, akou sa spoluvlastníci podieľajú na právach a povinnostiach vyplývajúcich zo spoluvlastníctva k spoločnej veci. Podielové spoluvlastníctvo je ideálnym spoluvlastníctvom, vlastník nemá svoj podiel na veci určený konkrétne. Predmetom podielového spoluvlastníctva

môžu byť všetky veci, ktoré sú predmetom vlastníctva. Spoluvlastnícky podiel vyjadruje rozsah práv a povinností spoluvlastníka k predmetu spoluvlastníctva. Spoluvlastnícky podiel je vyjadrený zlomkom alebo percentami, dá sa zrušiť dohodou alebo súdnym rozhodnutím. Podielové spoluvlastníctvo zaniká dohodou spoluvlastníkov alebo súdnym rozhodnutím. Podiely spoluvlastníkov sú rovnaké ak nie je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi dohodnuté inak.

Bezpodielové spoluvlastníctvo je upravené v ustanoveniach § 143 až § 151 *Občianskeho zákonníka zákona č. 40/1964 Zb.*. Bezpodielové spoluvlastníctvo vzniká ako právny následok uzatvorenia manželstva, trvá počas celej doby manželstva. Podstatou bezpodielového spoluvlastníctva je to, že veci nadobudnuté po uzatvorení manželstva slúžia obom manželom, sú spoločné. Kritéria, ktoré určujú rozsah vecí patriacich do bezpodielového spoluvlastníctva:

1. doba nadobudnutia,
2. spôsob nadobudnutia (veci získané reštitúciou, darom, dedením do BSM nepatria)
3. spôsob používania (veci, ktoré slúžia na osobnú potrebu a na výkon povolania do BSM nepatria).

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva počas trvania manželstva nastane, ak jednému z manželov bol udelený trest prepadnutia majetku, ak bol na majetok jedného z manželov vyhlásený konkurz, na návrh jedného z manželov rozhodne súd, ak jeden z manželov získal povolenie na podnikanie. Bezpodielové spoluvlastníctvo zaniká súčasne so zánikom manželstva.

1.9 Dedenie

J. Kincl (1978, s. 87) uvádza, že dedičské právo tvorí súbor predpisov a obyčají, ktoré upravujú osud majetku zomrelého človeka. Dedenie na základe zákona alebo testamentu poznalo rímske právo už v 5. storočí p. n. l. Dedenie je všeobecný prechod práv a povinností z poručiteľa na dedičov. Štefan Luby (2002, s. 509) uvádza, že dedičské právo je „*súhrn predpisov, ktoré upravujú*

osud majetku zomretého človeka“. Imrich Fekete (2007, s. 483) uvádza, že dediť možno len po fyzickej osobe, dedičom môže byť fyzická osoba, právnická osoba a štát. Podľa § 461 *Občianskeho zákonníka zákona č. 40/1964 Zb.* sa dedí zo zákona, zo závetu alebo z oboch dôvodov. Ak nenadobudne dedičstvo dedič zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona. Ak sa nadobudne zo závetu len časť dedičstva, nadobúdajú zvyšujúcu časť dedičia zo zákona. Získať dedičstvo možno ako celok – generálna subcesia alebo možno získať len niektorú časť – singulárna subcesia. Predmetom dedenia podľa § 460 *Zákona č. 40/1964 Občianskeho zákonníka* sú všetky majetkové práva poručiteľa, sú označované ako pozostalosť. Dedičstvo možno odmietnuť, zákon zároveň stanovuje skupinu neopomenuteľných dedičov, ide o potomkov poručiteľa – deti. Dedičskými právnymi titulmi sú dôvody dedenia. Dediť možno zo zákona, pri existencii určitého príbuzenského vzťahu a na základe jednostranného právneho úkonu poručiteľa. Prvkami dedičského právneho vzťahu sú:

1. subjekty – dediči a iné osoby, ktoré sú povinné uznať ich právo dediča,
2. predmet – dedičstvo,
3. obsah – sú to subjektívne dedičské práva a povinnosti.

Náležitosti vydedenia:

1. potomok neposkytol poručiteľovi potrebnú pomoc v starobe alebo v chorobe,
2. potomok trvalo neprejavuje o poručiteľa skutočný záujem,
3. potomok bol odsúdený za úmyselný trestný čin na výkon trestu odňatia slobody na viac ako jeden rok,
4. potomok vedie neusporiadaný život.

Odumrť – ak neexistujú dedičia, majetok prípadne z osobitného dôvodu štátu, štát odumrť nemôže odmietnuť.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ OBČIANSKEHO PRÁVA NA SLOVENSKU DO ROKU 1918

V prvej kapitole sme sa venovali základnému pojmovému aparátu a právnickej terminológii z oblasti práva a občianskeho práva. V nadväznosti na výklad a definície pojmového aparátu, v druhej kapitole predstavujeme popri terminologickej i obsahovú stránku občianskeho práva vo fázach jeho vývoja. Druhá kapitola našej bakalárskej práce je venovaná analýze historického vývoja občianskeho práva na území Slovenska. Komparáciou jednotlivých vývojových období predstavíme počiatky, priebeh, vývoj a stav občianskeho práva podľa platnej legislatívnej úpravy na území Slovenska do roku 1918. Problematike občianskeho práva sa venujeme v širších historických súvislostiach od najstarších čias po rok 1918 v nadväznosti na pramene práva. Druhá kapitola je rozpracovaná v teoretickej rovine a jej základ tvoria bibliografické zdroje slovenských a českých autorov, historické pramene občianskeho práva, internetové zdroje, s dôrazom na vlastný autorský vklad a spracovanie zvolenej problematiky.

2.1 Pramene práva

Jozef Kolárik, Ladislav Vojáček (2005, s. 41) definujú pramene vzniku práva podľa rozdelenia na:

1. Materiálne – právna veda, súdna prax,
2. Formálne – právna obyčaj, zákon, privilégium, štatút, nariadenie, decízie.

Pramene poznania práva definujú (Kolárik, Vojáček, 2005, s. 41):

1. Právnické – činnosť právnikov, súdov, úradov (listiny),
2. Neprávnické – legendy, kroniky, mince, obrazy, nápisy na pomníkoch.

LEGENDY, KRONIKY

Štefan Luby (2002, s. 43) uvádza, že „*prameňmi poznania dejín slovenského práva sú všetky tie skutočnosti, ktoré samy alebo v spojení s inými skutočnosťami umožňujú poznanie práva, ktoré platilo v minulosti*“.

Rozoznávame materiálne a formálne pramene vzniku práva.

Materiálnymi prameňmi vzniku práva sú skutočnosti, ktoré prispeli buď priamo alebo nepriamo k vzniku práva v minulosti. Patria tu:

- právna veda,
- súdna prax.

Za formálne pramene práva sa považujú skutočnosti, ktoré spôsobili vznik práva v minulosti a tvorili formu jeho manifestácie. Patrí tu:

- právo obyčajové,
- zákony,
- nariadenia,
- privilégia,
- štatúty,
- Tripartitum,
- Dočasné súdne pravidlá,
- decízie.

Prameňmi poznania práva sú skutočnosti, z ktorých právo nevzniklo, ale môžeme ho z nich poznať. Podľa Štefana Lubyho (2002, s. 44) sú pre právne dejiny cenné najmä Legendy zo života svätého Cyrila a Metoda a to najmä z dôvodu, že obsahujú údaje o ich činnosti na Slovensku a v Panónii. Najvýznamnejšími legendami sú podľa Lubyho (2002, s. 45) Legendy o sv. Štefanovi. Kroniky – letopisy sú „*naznačenia a podania udalostí v časovom poradí*“. Najstaršou uhorskou kronikou je Gesta Hungarorum Vetera z doby okolo roku 1091, je kronikou nezachovanou. Väčšina kroník z tohto obdobia má rovnaký prameň. Š. Luby (2002, s. 46) uvádza, že pre Slovensko je osobitne dôležitá kronika Chronicon mixtum Ingarorum et Polonorum, je zachovaná v rukopise z 13.storočia, obsahuje správy o bojoch Maďarov a Poliakov na území Slovenska.

2.2 Obyčajové právo od najstarších čias do roku 1514

P. Mosný, M. Laclavíková (2010, s. 11) uvádzajú, že základom hospodárskeho a spoločenského usporiadania starých Slovanov bola kmeňová organizácia. Samova ríša bola neštátnym nadkmeňovým útvarom od roku 623 do roku 658. Fredegarova kronika je anonymným dielom z konca 16. storočia, zachytáva udalosti z franskej histórie do roku 768 a je jediným zdrojom obsahujúcim správy o existencii Samovej ríše v rokoch 623 – 658, ktorá sa rozprestierala na území dnešného juhozápadného Slovenska, južnej Moravy, Dolného Rakúska a severozápadného Maďarska (Laclavíková, Švecová, 2007, s. 26). Samova ríša nebola síce štátnym útvarom, ale tvorila dôležitý medzník v historickom a štátoprávnom vývine západných Slovanov. P. Mosný a M. Laclavíková (2010, s. 11) predpokladajú, že až do smrti zakladateľa Samovej ríše bol tento nadkmeňový zväz silným a konsolidovaným útvarom. Základom verejnej moci Samovej ríše bola vojenská družina, čím mala Samova ríša charakter vojenskej demokracie (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 16).

V 9. storočí sa začali presadzovať feudálne vzťahy a slovanskí feudáli v Pomoraví a Nitriansku vytvorili nezávislé kniežatstvá. Vznikol ranofeudálny veľkomoravský štát, ktorý mal chrániť záujmy feudálov a ich vlastníctva (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 19). Podľa J. Círaka a S. Ficovej (2008, s. 60) platilo majetkové právo, ktorého základom bolo kolektívne vlastnícke právo. Takmer vôbec neexistovalo obligačné právo, dedičské právo bolo na začiatku málo rozvinuté. Nekodifikované súkromné právo, právo obyčajové sa stalo základom uhorského právneho vývinu. Slovensko predstavovalo jednu z najkultúrnejších častí vznikajúceho Uhorského kráľovstva. Medzi významný medzník podľa P. Mosného a M. Laclavíkovej (2010, s. 14) patril príchod byzantskej misie Konštantína a Metoda v roku 863. Cisár Michal III. vyslal dvoch bratov, Cyrila, filozofa a teológa a Metoda, právnika, na žiadosť kniežaťa Rastislava, ktorého cieľom bolo vymanenie sa z franskej štátnej a cirkevnej závislosti a vysvetlenie kresťanskej viery v našej reči (Rebro, Blaho, 2003, s. 96). Medzi Metodove právne zbierky zmiešaného charakteru, charakteru svetsko-cirkevného patria Nomokánon, Zápovede svetých otcej,

Adhortácia k sudcom – kniežatám a *Zakon sudnyj*. Tieto diela predstavujú kultúrnu hodnotu a doklad o vysokom stupni právneho povedomia Slovanov. Najvyšším ústredným orgánom štátnej moci bol panovník – knieža, družina bola významným orgánom, mala mocenské a výkonné právomoci. Podľa P. Mosného a M. Laclavíkovej (2010, s. 15) na základe nepriamych dôkazov existovali ústredné dvorské úrady: palatín ako správca kniežacieho dvora, tavernik ako správca pokladu, pohárnik, stolník, dvorníci ako zásobovači dvora. Dvorská kancelária mala na starosti na čele s dvorským kancelárom riadenie administratívnych, diplomatických a zahraničnopolitických vecí. Za vlády Svätopluka žilo v slovenskom jadre veľkomoravského štátu asi 400 tisíc obyvateľov. Veľká Morava sa delila na hradske župy a ich správnymi strediskami boli hradiská, tie tvorili základ daňovej a cirkevnej organizácie. Hlavným prameňom práva bola právna obyčaj. P. Mosný a M. Laclavíková (2010, s. 16) uvádzajú, že z tohto obdobia pochádza zbierka ustanovení súkromného a trestného práva *Zakon sudnyj ljudem*, ktorá má 33 článkov, bola vypracovaná na základe byzantskej *Eklogy* a je najstarším dochovaným slovanským právnym predpisom. Metodova *Anonymná homília* patrila v cyrilometodskej dobe k významným zbierkam a upravovala otázky procesného práva, ktoré boli venované problematike nahrádzania telesných trestov cirkevnými pôstmi. Martin Vietor a Jaromír Hlavsa (1957, s. 28) uvádzajú, že dokazovacím prostriedkom svetských súdov boli božie sudy (ordálie) a prísaha ako poistenie záväzku. Používanou právnou inštitúciou bol azyl, trestom bolo často vyhnanstvo. Rozsudok zaist'ovali orgány verejnej moci drábi a žoldnieri, vecné príslušenstvo žaláre, väzenia, železné okovy a klady. Pre porovnanie uvádzame pramene práva v období feudalizmu uplatňované mimo Veľkomoravskej ríše. Právna obyčaj bola v období ranného a rozvinutého feudalizmu najvýznamnejším prameňom práva, mala však teritoriálnu platnosť. Erik Štenpien (2006, s. 76 - 7) uvádza, že vládnucim právnym systémom vo Francúzsku bola právna obyčaj – parížska obyčaj. Teritoriálne právne obyčaje boli typické aj pre Poľsko, Anglicko, ktoré je dodnes krajinou s najväčším vplyvom súdnej obyčaje. P. Mosný a L. Hubenák (2005, s. 21) uvádzajú, že k rozbitiu rodovej organizácie a založeniu uhorského

feudálneho štátu došlo za vlády Gejzu (rod Arpádovcov), ktorý vybudoval centrálnu kniežaciu moc, jeho syn Štefan I. dostal od pápeža Silvestra II. kráľovskú korunu a bol 25. decembra 1000 korunovaný za prvého uhorského kráľa. Hlavným symbolom uhorského štátu sa stala Svätoštepanská koruna. Od roku 1018 sa stalo Slovensko súčasťou Uhorského kráľovstva neprerušene až do roku 1918. Podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2005, s. 20 - 21) základom neobmedzenej verejnoprávnej moci kráľa bolo patrimónium, dedičný súkromný majetok panovníka.

P. Mosný, L. Hubenák (2005, s. 38-39) tvrdia, že „*podľa Veböczyho je obyčajové právo základným a hlavným prameňom práva, všetky ostatné typy právnych noriem, najmä zákony, platia len z uznania a pripustenia obyčajového práva*“. Na platnosť obyčajového práva sa vyžadovalo, aby:

- obyčaj vznikla z ustálenej praxe, ktorá musí vyjadrovať „všeobecné presvedčenie“ o správnosti obyčaje,
- používanie obyčaje trvalo dlhší čas,
- aby obyčaj mala právny obsah.

Obyčaj mala v pomere k zákonom a iným normám podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2005, s. 39) funkciu:

- degoračnú, čo znamenalo právomoc zrušovať zákony,
- interpretačnú, ktorá sa považovala za jednu z najdôležitejších,
- doplnovaciu, ktorá povolávala obyčajové právo na zaplnenie medzier, ktoré zákonné právo ponechalo vo svojej úprave.

Obyčajové právo sa prejavovalo v súdnych rozhodnutiach, v súdnej praxi, v zbierkach formúl a dokumentov. Najvýznamnejšie pramene práva sú kráľovské privilégia, pretože boli písaným prameňom. Privilégium bolo platné v prípade, že spĺňalo tieto náležitosti:

- materiálne – obsahová pravdivosť, vonkajšia pravdivosť, aby ho vydal korunovaný kráľ alebo palatín, aby neodporovalo zákonom, právu božskému, prirodzenému a dobrým mravom,
- formálne – vonkajšie: forma privilégia (vydanie kráľovskou kanceláriou), štýl privilégia, použitie predpísaných doložiek, podpis

a spečatenie, časové a miestne dátum publikovania v tej komunite kde patrila privilegovaná osoba.

P. Mosný, L. Hubenák (2005, s. 23) uvádzajú, že Štefan I. vytvoril centralizovaný, jednotne organizovaný a spravovaný štát. Krajina sa delila na kráľovské župy, konkrétne na území Slovenska existovala župa Bratislavská, Nitrianska, Komárňanská, Tekovská, Ostrihomská, Hontianska, Novohradská, Gemerská, Abovská, Zemplínska, Užská, Trenčianska. Na čele župy stál kráľom menovaný župan, ktorý bol zástupcom kráľa vo veciach vojenského veliteľstva, súdnictva, hospodárskeho spravovania. Súdna organizácia v ranofeudálnej monarchii bola vykonávaná jurisdikciou panovníka, zástupcom panovníka bol palatín. M. Vietor a J. Hlavsa (1957, s. 42) uvádzajú, že spočiatku hradskí župani, ich dvorskí sudcovia a richtári súdili len hradských jobbagionov, hradskí ľud a nižšie postavených slobodných, kráľovských jobbagionov súdil palatín. V župách sa zriadili za Ladislava v komitátoch osobitné sudcovské orgány. Boli nimi kráľovskí sudcovia bilochi a tí stíhali delikty proti súkromnému majetku (Mosný, Hubenák, 2005, s. 23). Hlavným systémom právneho poriadku podľa P. Mosného a M. Laclavíkovej (2010, s. 18) bolo nepísané obyčajové právo. Prameňom poznania v období ranofeudálneho štátu boli legendy, kroniky, listiny a dekréty. Najstaršími legendami sú podľa Š. Lubyho (2002, s. 67):

1. Legendy o svätom Štefanovi:
 - Legenda maior (koniec 11.storočia),
 - Legenda Hartvikova,
 - Legenda Minor,
 - Druhá Hartvikova legenda.
2. Legenda o svätom Imrichovi (koniec 11.storočia).
3. Legenda o svätom Ladislavovi (koniec 12.storočia).

Najvýznamnejšou kronikou bola Kronika anonymného notára kráľa Bélu III. z 13. storočia. Listiny sa zachovali z 13. storočia, boli to listiny vierohodné, ktoré vydával kráľ a jeho kancelária a súkromné, ktoré vydávali šľachtici. P. Mosný, M. Laclavíková (2010, s. 18 - 19) uvádzajú, že dekréty prvých uhorských kráľov vydávali panovníci, boli vyhlasované ústne. Zachovali sa

Dekréty svätého Štefana, najstarším rukopisom je Admontský kódex z 12. storočia, Dekréty svätého Ladislava a Dekréty svätého Kolomana.

Slovensko v rámci uhorského štátu v 13. – 14. storočí za obdobia feudálnej rozdrobenosti prešlo rozpadom organizácie ústrednej moci a vzostupom moci jednotlivých veľmožov. Nástupom Ondreja II. v roku 1205 na uhorský trón sa začala koncentrovať v rukách vysokej šľachty nebezpečná moc, proti kráľovi vypukol odpor a v roku 1222 bol zvolaný krajinský snem a vydaná listina, bol to dekrét vydaný pod zlatou pečaťou a nazýva sa Zlatá bula. Zlatá bula obsahovala práva šľachticov, stala sa základom uhorskej ústavy. Každý kráľ musel pri korunovácii prisáhať Zlatú bulu potvrdiť (Mosný, Hubenák, 2005, s. 29). Najdôležitejšie ustanovenia listiny:

- kráľ je povinný každoročne na deň sv. Štefana (20. augusta) konať súd na šľachtickom zhromaždení v Stoličnom Belehrade, na ktoré majú prístup všetci šľachtici, a kto osobne nemôže, mal ho zastupovať palatín,
- šľachta bola oslobodená od daní a aj ľud usadený na cirkevných majetkoch,
- cudzincom nesmú byť udeľované úrady bez súhlasu kráľovskej rady,
- komitáty a úrady sa nesmú udeľovať dedične,
- židom a izraelitom sa zakazuje účasť vo finančnej správe,
- na zachovávanie predpisov dozerá palatín, šľachta a preláti dostali právo postaviť sa ozbrojeným odporom proti panovníkovi, ak by porušil ustanovenia Zlatej buly.

M. Vietor, J. Hlavska (1957, s. 51) uvádzajú, že snem ako stavovská inštitúcia vzniká zo súdnych dní, ktoré sa každý rok konali v Stoličnom Belehrade. V období ranofeudálneho štátu práva dosiahnuté privilégiami sa pokladali len za osobné práva kolonistov – hostí, ktorí privilégia získali. Za Bela IV. sa personálne mestské právo zmenilo na teritoriálne. Miroslav Lysý (2009, s. 98) uvádza, že Bela IV. mal záujem revidovať politiku svojho otca Ondreja II., ale pod tlakom okolností bol nútený pokračovať v jeho krokoch ako napríklad udeľovanie donácii šľachticom, vydal Zlatú bulu, ktorá garantovala práva šľachty (Laclavíková, Švecová, 2007, s. 96). Reforma súdnej organizácie sa

začala v Uhorsku začiatkom 13. storočia a kompetencia súdov sa upravila podľa Zlatej buly a jej renovácií a revízií v roku 1267 v Tretej Zlatej bule (Kolárik, Vojáček, 2005, s. 30). V kompetencii cirkevných súdov zostala časť občianskeho súdnictva – manželské a venné záležitosti. Šľachtickým sudcom bol palatín a župné kongregácie, tie sa schádzali raz za rok. V každom komitáte boli štyria sudcovia, súdna autonómia bola zabezpečená vyhlásením, že predvolávajúci alebo vyšetrujúci sudca smie byť vždy len z tej istej stolice, kde je majetok alebo bydlisko toho, kto sa predvoláva a vyšetruje. Poddaní boli jurisdikčne podriadení feudálnej vrchnosti a feudáli často prenášali svoju sudcovskú právomoc na obecného richtára. Podľa P. Mosného, L. Hubenáka (2005, s. 36) boli z kompetencie komitátneho súdu vylúčení veľmoži, tí podliehali len súdnej právomoci kráľa alebo kráľovského sudcu. Tým sa upevnila pozícia kuriálneho súdu, kde súdil krajinský sudca v pravidelných termínoch za kráľovskej prítomnosti. Od 13. storočia predvolávanie na súd vykonával kráľovský človek, bol šľachticom, obyvateľom župy, v ktorej sa uskutočňoval úkon. Prameňmi práva sa stali v 13. storočí listiny, listiny vierohodné a súkromné. Podľa P. Mosného, M. Laclavíkovej (2010, s. 22) cirkevné a svetské župy začali od 13. storočia vydávať pravidelné listiny. Na Slovensku boli hodnovernými miestami vydávania listín mestá Nitra, Bratislava, Spiš, Zobor, Hronský Beňadik, Jasov, Leles, Turiec, Šahy. Na listinách sa používali pečate, ktoré potvrdzujú ich obsah, vierohodné listiny vydávali kráľovské kancelárie, vierohodné miesta, vierohodné osoby.

Stavovská monarchia pod pojmom stavy rozumie jednotlivé vrstvy stavovskej spoločnosti, ktoré sa podieľali na výkone štátnej moci. V roku 1405 bol schválený kráľovský dekrét, ktorý potvrdil privilégia slobodných miest. Dekrét Kráľa Žigmunda bol chartou mestských stavovských výsad, pre slobodné kráľovské mestá zabezpečil výsady, aké mali ostatné stavy (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 71):

- osobitné súdy s možnosťou odvolať sa na tavernikálny súd alebo personálovi,
- osobná ochrana mešťanov, ktorých bez súdneho rozsudku nemohol nikto potrestať,

- slobodné dispozičné právo s meštianskym majetkom medzi živými a pre prípad smrti.

Preferovanú vrstvu oligarchie odstránil Matej Korvín. Spísanie viacerých dekrétov do zbierky *Decretum maius* kráľa Mateja Korvína v roku 1486 bolo prvým pokusom o kodifikáciu a reformu uhorského práva (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 26). *Decretum maius* kráľa Mateja Korvína bol prvým uhorským zákonom so snahou upraviť súkromné právo a zmierňovať existujúcu právnu neistotu. M. Laclavíková, A. Švecová (2007, s. 143) konštatujú, že v priebehu stredoveku moc palatína vzrastala, dekrét Mateja Korvína vymedzil presné hranice pôsobnosti palatinátu ako štátneho úradu. Na základe dekrétu sa stal palatín kráľovským úradníkom, zástupcom panovníka, oslabila sa jeho politická pôsobnosť. Matej Korvín v roku 1467 v Bratislave otvoril prvú univerzitu na slovenskom území podľa vzoru univerzity v Bologni, *Academiu Istropolitanu*.

„*Za vlády Mateja Korvína mal snem rovnaké legislatívne právo ako panovník, čo vyjadrovalo mocenskú rovnováhu medzi panovníkom a stavmi*“ (Mosný, Hubenák, 2005, s. 49). Komitát mal právomoc vo všetkých oblastiach verejného života. Generálna kongregácia bola najvýznamnejším orgánom stoličnej samosprávy, rozhodovala o všetkých zásadných veciach. Generálna kongregácia schvaľovala štatúty, vyhlasovala krajinské zákony, vyhlasovala nariadenia panovníka, volili sa v nej poslanci na krajinský snem, rokovalo sa tu o všetkých politických a vojenských otázkach. Opatrenia kongregácie boli všeobecne záväzné, súdna právomoc bola vykonávaná prostredníctvom sedrie, ktorá sa schádzala raz za dva týždne v sídle župy.

2.2.1. Základné etapy vývoja zákonodarného procesu do roku 1526

J. Kolárik, L. Vojáček (2005, s. 35) definujú základné etapy vývoja zákonodarného procesu do roku 1526 v nasledujúcich najdôležitejších medzníkoch takto:

1. *zák. čl. 1/1222* – zhromaždenia šľachty v Stoličnom Belehrade na základe Zlatej buly, slúžiace i na výkon zákonodarstva a iniciatívu vydávania zákonov,
2. *zák. čl. 1 a 2/1231* – nariadenia povinnej účasti na každoročných zhromaždeniach pre prelátov,
3. *zák. čl. 8/1267* – povinná účasť všetkej šľachty na každoročných zhromaždeniach s možnosťou pre komitátnu šľachtu dať sa reprezentovať 2 – 3 zástupcami,
4. *zák. čl. 23/1298* – vydanie radného zákona, ktorý zaviazal panovníka mať pri sebe dvoch biskupov a dvoch magnátov ako kráľovskú radu,
5. *zák. čl. 44/1298* – zákon obsahujúci materiu súkromného práva, na ktorom sa uzniesol klérus so šľachtou a ich uznesenie bolo schválené panovníkom,
6. *zák. čl. 25/1495* – zákon, ktorý nariadil širokej kráľovskej rade poradiť sa o návrhoch zákonov pred zasadnutím snemu,
7. *zák. čl. 1/1498* – zákon, podľa ktorého sa majú konať snemy na rákošskom poli v trojročných intervaloch.

Miestna správa v 15. storočí (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 80 - 83):

- župa bola rozdelená na súdne resp. daňové okresy, sídlo župného súdu sa stalo hlavným mestom župy,
- hlavný župan bol na čele župy, držal si 1/3 župných príjmov a 2/3 súdnych pokút, bránil práva župnej šľachty, zabezpečoval výkon kráľovských nariadení, hodnosť župana sa stala dedičnou,
- podžupan bol plateným vlastným úradníkom župana,
- slúžni / *judex nobilium* presadzovali záujmy šľachty, spolu s podžupanom tvorili župný súd, niektoré procesné úlohy vykonávali samostatne,
- prísediaci boli pomocníkmi slúžnych v súdnej agende,
- notár bol riadnym župným úradníkom,
- župná samospráva pozostávala zo súdnictva, pomáhala pri vymáhaní daní, výmene peňazí, zbieraní vojakov,

- v mestách remeselníci, obchodníci mali politickú úlohu v mestskom magistráte.

Slobodné kráľovské mestá tavernikálne boli Budín, Šoproň, Bratislava, Trnava, Košice, Bardejov, Prešov, slobodné kráľovské mestá personálove boli Stoličný Belehrad, Ostrihom, Levoča, slobodné kráľovské mestá banské boli Kremnica, Banská Bystrica, Zvolen, Banská Štiavnica, Nová Baňa (Kolárik, Vojáček, 2005, s. 48).

Zmena súdnej organizácie v rokoch 1382 – 1526 (Malý, Sivák, 1988, s. 153-155):

1. vidiecke súdnictvo palatína zaniká, na základe toho sa šľachtické spory záložné, dotálne, peňažné pohľadávky prerokovávali v kúrii,
2. upravilo sa odvolacie konanie, poddaný mohol apelovať na kuriálny súd,
3. personalis sa stal v 1464 jedným z hlavných sudcov krajiny a stál na čele súdu osobnej kráľovskej prítomnosti, prerokovávali sa na ňom zločiny nazývané väčšie násilnosti,
4. súd personalis bol stálym súdnym dvorom, mal prísediacich – stálych odborníkov, súd sa označoval ako „Kráľovská súdna tabuľa“,
5. odvolanie sa proti tomuto rozsudku sa podávalo ku kráľovi – „provocatio et regem“,
6. nevernosť barónov súdil kráľ osobne na sneme,
7. mestá mali politické práva, neboli osobným majetkom kráľa, ale slobodnými kráľovskými mestami
8. na zemepanských súdoch sa zvyšoval význam sudcovskej moci veľkostatkárskych zamestnancov, kastelánov.

Súdna organizácia v Uhorsku do roku 1526 (Kolárik, Vojáček, 2005, s. 48):

1. Kráľovská kúria = kráľovské sídlo:
 - súd kráľovskej prítomnosti (praesentia regia),
 - súd osobitnej kráľovskej prítomnosti (specialis praesentia regia),
 - súd osobnej kráľovskej prítomnosti (personalis praesentia regia),
 - osobná súdna právomoc kráľa (propria in persona),
 - kráľovská tabuľa,

- menšia kráľovská kancelária, (cancellaria minor),
- rytiersky čestný súd kráľovskej Kúrie (curia militaris).

2. Šľachtické vidiecke súdy:

- súd palatína – palatínálna kongregácia,
- súd palatína v kráľovskej Kúrii (osobné súdnictvo palatína),
- sedria.

3. Mestské súdnictvo:

- richtár + 12 prisažných prísediacich – veci civilné a trestné, vo väčších mestách i existencia trhového sudcu, finančného sudcu, židovského sudcu.

V mestskom práve sa v civilných veciach dalo odvolať, formy odvolacieho konania boli na materské mesto, súd tavernika, súd personála, osobitný spôsob odvolania u banských miest.

4. Zemepanské súdnictvo:

- zemepanská stolica na čele so zemepánom, častým javom bol prenos kompetencií od zemepána na obec, šoltýsa, kastelána.

5. Cirkevné súdy:

- súd vrchného dekana (arcidiakon),
- súd župného biskupa,
- súd arcibiskupa,
- súd rímskej kúrie.

6. Privilegované súdy:

- súdy Kumánov, Jazygov, Židov,
- súdy Sedmohradské, Dalmatínske, Slavónske, Chorvátske,
- súdy spišských kopijníkov,
- súdy Provincie spišských Nemcov (Provincia Saxonum de Scepus).

Na základe sumarizácie teoretických poznatkov v dostupných zdrojoch, prostredníctvom analýzy jednotlivých historických vývojových etáp práva na území Slovenska, vyjadrujeme postoj k stavu práva v období 15. storočia. V období stavovskej monarchie boli právnymi prameňmi výlučne kráľovské dekréty, čo znamenalo, že právo nebolo systematicky prehľadné, ustanovenia práva boli neúplné. Na základe uvedených skutočností a toho, že právo nebolo

nikdy spísané, nebola možná ani evidencia a znalosť práva. Dôsledkom nekodifikácie práva existovala nejednotná súdna prax, výklad práva bol nejednotný a ťažký. Koncom 15. storočia bola kodifikácia zákonodarného a obyčajového práva veľmi naliehavá. P. Mosný, M. Laclavíková (2010, s. 26 - 28) uvádzajú, že vypracovaním osnovy bol za vlády Vladislava II. Jagelovského v roku 1507 poverený predstaviteľ strednej šľachty Štefan Verböczy. Snemu predložil Verböczy svoju prácu na schválenie v roku 1514 pod názvom „Opus Tripartitum iuris consuetudinarii incltyi Regni Hungariae partiumque adnexarum“, čo v preklade znamená Trojdielne spracovanie obyčajového práva slávneho Uhorského kráľovstva a pripojených krajín. K. Rebro, P. Blaho (2003, s. 98) uvádzajú, že Verböczy v Tripartite vysvetľuje pôvod práva v kráľovstve a uvádza, že všetky práva sa pôvodne rozvíjali z prameňov práva pápežského a cisárskeho. P. Mosný, L. Hubenák (2005, s. 58) uvádzajú, že oligarchia zaujala k dielu negatívne stanovisko, dôvodom bola favorizácia nižšej šľachty zo strany Verböczyho. Tripartitum je právna kniha, je zostavená z obyčajového práva, zákonného práva, obsahuje šľachtické súkromné právo, civilný proces, v krátkosti uvádza zásady trestného a verejného práva. Dielo vyšlo tlačou vo Viedni v roku 1517, Verböczy sa pokúšal aj o jeho uzákonenie, ale dielo sa zákonom nestalo. Tripartitum sa stalo podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2005, s. 59) základom súdnej praxe. Uznala ho súdna prax, zákonodarstvo, právna veda a literatúra.

2.2.2. Obyčajové právo od roku 1514 do roku 1848

V kapitole sa venujeme vývinu obyčajového práva v období osvietenského absolutizmu za vlády Márie Terézie a Jozefa II. až po vyhlásenie slovenskej samostatnosti.

Koniec stredovekého uhorského štátu sa datuje do roku 1526, pre Slovensko to znamenalo začlenenie do habsburskej monarchie. Pápežská kúria – Vatikán podporovala dynastiu Habsburgovcov (Mosný, Hubenák, 2005, s. 60). Prvou učebnicou rímskeho práva bol rukopis *Formulae Styli* – Bratislavský Formulár, ktorý pravdepodobne napísal kanonik a vikár Imrich

Papóczy medzi rokmi 1532 – 1541 a v rukopise autor popisuje základy rímskeho práva súkromného, formuláre právnych úkonov z obligačného, vecného a dedičského práva, formuláre sa týkali osôb a majetkov bratislavskej stolice (Rebro, Blaho, 2003, s. 99). Dynastia Habsburgovcov sa snažila o zavedenie absolutistického režimu až do roku 1848, ale nepodarilo sa jej to. Najvyšším zákonom monarchie sa stala pragmatická sankcia, čo znamenalo, že Uhorsko od roku 1723 malo autonómne postavenie. Monarchia sa stala nedielne dedičnou ako v mužskej, tak aj v ženskej línii. Pragmatickou sankciou sa otvorila cesta na trón žene, Márii Terézii (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 29). „*Absolutistický spôsob vládnutia oboch osvietenských panovníkov bol založený na predstave neobmedzenej vlády panovníka nad zákonom, s úplnou kontrolou všetkých foriem činnosti spoločnosti štátnou mocou, koncentrovanou v osobe panovníka*“ (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 30). Základnou právnou normou upravujúcou vzťahy medzi zemepánmi a poddanými bol Urbariálny patent, ten vydala Mária Terézia v roku 1767 (Mosný, Hubenák, 2008, s. 61). Práva a povinnosti poddaných boli vymedzené hlavne právom sťahovať sa po vyrovnaní dlhov voči zemepánovi, vychovávať deti na akékoľvek remeslo, právom voľne disponovať svojim príjmom. Zrušenie nevoľníctva bolo vyvrcholením poddanských reforiem (Malý, Sivák, 1988, s. 317). Medzi ďalšie významné reformy radíme reformy cirkevné, ktoré zabezpečili cenzúru nad cirkevnými spismi, obmedzili počet sviatkov, stanovili nové predpisy výučby teológie, v roku 1773 Mária Terézia zrušila jezuitský rád a skonfiškovala jeho majetok. Jozef II. vydal v roku 1781 tolerančný patent, ktorý zabezpečoval zrovnoprávnenie občianske, ale nie náboženské pre evanjelikov, kalvínov, pravoslávnych s katolíckymi. Jedinou štátnou cirkvou bola katolícka cirkev (Vietor, Hlavsa, 1957, s.180). „*Začiatok reformy školstva spadá do roku 1753, kedy sa v rámci reformy univerzitného štúdia uskutočnila reforma Trnavskej univerzity. V nej sa postupne na jej právnickej fakulte okrem výučby uhorského, rímskeho a cirkevného práva, začalo vzdelávanie aj v štátnom a medzinárodnom práve. V roku 1769 bola Trnavská univerzita poštátnená a následne v roku 1777 bola preložená do Budína*“ (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 32). Vypracovanie novej jednotnej organizácie školstva,

od základných škôl až po univerzity bolo najvýznamnejším výsledkom reformného úsilia Márie Terézie v oblasti školstva. Reformné zmeny nastali aj v štátnej správe, v roku 1785 bola zrušená stará stoličná (komitátna) samospráva uhorskej šľachty, zavedená bola Jozefom II. dištriktuálna (krajská) správa. Policajné ministerstvo získalo osobitné postavenie v monarchii, čím sa do popredia dostalo špicľovanie, cenzúra tlače, kontrola kultúrneho, politického, spoločenského života v monarchii, stalo sa obdobím policajného absolutizmu (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 184). Zmeny nastali i v ústrednej správe štátu, v roku 1804 sa vytvorila hodnosť rakúskeho cisára (Mosný, Hubenák, 2008, s. 74). Výkonnú moc s panovníkom teda aj centrálnu správu celej monarchie uskutočňovali ústredné viedenské dikastériá, patrili tu (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 34):

- Tajná rada v postavení súčasnej vlády,
- Dvorská komora v postavení súčasného ministra financií,
- Hospodárska rada v postavení súčasného ministra hospodárstva,
- Dvorská vojenská rada v postavení súčasného ministerstva obrany,
- Policajné ministerstvo v postavení súčasného ministerstva vnútra.

V roku 1723 došlo v Uhorsku k reforme šľachtického súdnictva, trojstupňový systém súdov nahradil štvorstupňový (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 35):

- Sedmopanská tabula ako najvyšší súd,
- Kráľovská tabula,
- Krajské tabule v Trnave a v Prešove,
- Sédria (župné súdy).

Zemepanské súdnictvo bolo trojstupňové: zemepán, sédria, Miestodržiteľská rada.

V období absolutistickej monarchie sa znova opakovali požiadavky na kodifikáciu uhorského obyčajového práva. Tripartitum nebolo kodifikované. K posunu došlo až v roku 1723 a to na podnet Márie Terézie, kedy boli spísané a usporiadané súdne rozhodnutia vydané Kráľovskou Kúriou. V roku 1769 bola zbierka schválená a vydaná pod názvom Planum tabulare (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 188).

Hlavné zmeny v súkromnom práve nastali urbáriálnou reformou a zrušením nevoľníctva. M. Laclavíková, A. Švecová (2007, s. 160) uvádzajú že „*Urbársky patent vydaný Máriou Teréziou vznikol v rokoch 1767 až 1772 a predstavoval základnú úpravu poddanských pomerov v monarchii. Urbárska reforma sa uskutočnila na základe miestneho zisťovania, odpoveďami na konkrétne anketové otázky na zistenia jestvujúcich pomerov a vykonania súpisu pôdy a na nej usadených poddaných. Výsledkom bolo zistenie a určenie jednotlivých usadlostí urbáriálnych poddaných, od čoho sa odvíjala aj zákonná fixácia ich konkrétneho zaťaženia pracovnými, peňažnými a naturálnymi povinnosťami vo vzťahu k príslušnej vrchnosti*“. Príkladom je stanovisko kráľovskej kúrie z 18. storočia, podľa ktorého „*šľachtický majetok môže nadobudnúť len šľachtic a keby sa takýto majetok nachádzal v držbe nešľachtica, môže držiteľa hociktorý šľachtic žalovať na vydanie majetku z titulu nespôsobilosti na držbu*“ (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 188). Povýšenie do šľachtického stavu prebiehalo bez údelu nehnuteľnosti, udeľovaním titulu a erbu.

Predpisy týkajúce sa zákonného veku sa zmenili začiatkom 18. storočia, deti do dosiahnutia 24 roku boli pod poručníctvom a pre uzavretie právneho úkonu sa vyžadoval súhlas poručníka (Malý, Sivák, 1988, s. 222 - 223).

Zmena nastala v rodinnom práve aj pre protestantov v zásade nerozlučiteľnosti manželstva. Od 17. storočia mohol palatín udeľovať majetky, ale len šľachticom, len pokiaľ údel neprevyšoval 32 poddanských usadlostí, to znamená, že sa kupovali. Na donácii sa zúčastňovali aj potomkovia ženskej vetvy.

V obligačnom práve sa spresnili predpisy záväzkového práva, ako spôsob plnenia záväzkov do rúk veriteľa, splnomocneného alebo právneho nástupcu. Vymedzil sa predmet kúpy, predpis darovania, výška zmluvných a zákonných úrokov (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 188 - 189). Pri pôžičke sa zaviedla písomná obligácia, tú vystavoval dlžník vlastnoručne. Písomná obligácia musela obsahovať dátum, miesto vystavenia, vypožičanú hodnotu, mená zmluvných strán. Bola zavedená inštitúcia knihovného dlhu. Šlo o výťah z obchodnej knihy, ktorý bol hodnoverným dôkazom pohľadávky. Novinkou boli predpisy

upravujúce primeranú mzdu v rámci pracovnej zmluvy (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 78).

V roku 1723 sa doplnili medzi násilné činy zadržanie, zavretie, zbitie, poranenie kráľovských sudcov a úradníkov, poranenie, zmrzačenie, oslepenie blízkych príbuzných, porušenie ochranných listov.

Spresnili sa predpisy dedičskej deľby v dedičskom práve, pomere spoludedičov, dedičského práva pozostalého. J. Kolárik, L. Vojáček (2005, s. 49) v roku 1715 sa upravili formálne náležitosti testamentu. V testamente sa označovali osoby, ktorých sa testament týkal, predmet testamentu, dátum, podpisy. Riadnym testamentom sa stal súkromný šľachtický testament, ten musel byť podpísaný a opečatený zostaviteľom písomnosti v prítomnosti piatich svedkov a pisateľa, v prípade, že sa zostaviteľ nemohol alebo nevedel podpísať. Privilegovaný testament bol dobročinný, vojenský, testament len pre potomkov a len ohľadne nadobudnutého majetku a testament zriadený v čase moru (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 190).

Rodinné zverenstvo oprávňovalo barónov, ktorí sa zaslúžili o kodifikáciu novôt prospešných pre dynastiu, aby si zo svojich majetkov zriadili zverenstvá so súhlasom kráľa. Majetky mali slúžiť na udržanie politickej a spoločenskej pozície rodiny navždy alebo na určitý čas. Majetok sa preto nemohol deliť ani medzi oprávnených dedičov. Tí sa stali čakateľmi užívania podľa určeného poradia (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 71).

Pragmatická sankcia sa týkala aj strednej šľachty, do roku 1848 sa zriadilo 28 magnátskych zverenstiev. Poriadok nástupníctva určil zakladateľ na základe týchto spôsobov (Malý, Sivák, 1988, s. 239):

- primogenitúra, nástup prvorodeného syna, ktorý nielen sám, ale i prostredníctvom svojho prvorodeného syna vylučuje druhorodého,
- majorát, nástupníctvo, pri ktorom sa poradie určilo väčšou blízkosťou príbuzenského stupňa k poslednému užívateľovi, ak bolo viac príbuzných v tom istom stupni, tak najvyšším vekom,
- seniorát, nástupníctvo najstaršieho člena rodiny.

Zmena nastala v civilnom procese, od 17. storočia sa pri dokazovaní listinami skúma pravosť podpisu, pravosť pečate, k predvolaniu sa pripojuje

opis žalobného spisu. Od 18. storočia sa pripúšťajú aj súkromné listiny bez úradnej pečate, musia byť podpísané a opečatené pečaťou svedkov (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 191).

Výsluch svedkov sa konal mimo súdu, vykonával ho vyslaný súdny znalec, výsluch uskutočňoval aj príslušný slúžny. Neskôr sa výsluch začal vykonávať na súde v priebehu pojednávania. V 17. storočí stačilo na dokazovanie jednomyselné svedectvo dvoch vierohodných svedkov. Prísaha sa nariaďovala, len dvaja svedkovia nemohli dokázať skutkovú okolnosť. Zvažovanie dôkazov zostávalo naďalej len formálne (Malý, Sivák, 1988, s. 241).

Odvolať sa sa podávalo hneď po vyhlásení rozsudku u prvostupňového súdu. Bolo možné, aby strany požiadali o obnovu sporu v prípade, že pociťovali dôvod mylného posudzovania alebo protizákonného postupu (Mosný, Laclavíková, 2010, s. 82).

V procese v 18. storočí sa využívala zásada písomnosti, čo znamenalo, že písomne sa podávala žaloba, repliky, vzájomné odpovede, prípravné spisy sporných strán sa protokolovali. Preťahovanie sporu bolo neobmedzené, zaviedlo sa osobitné konanie v zmenkových sporoch. Bolo zavedené z dôvodu, že subjektívne práva veriteľa súd nechránil účinne a možnosť spor preťahovať súd neobmedzoval (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 192).

2.2.3 Obyčajové právo od roku 1848 do roku 1918

Kapitola je venovaná vývinu obyčajového práva za obdobia kapitalistického štátu v Uhorsku. Revolučné roky významným spôsobom ovplyvnili vývin práva na území Slovenska. Aktívna účasť Slovákov na revolučných udalostiach v monarchii sa výrazne podpísala na likvidácii feudálneho spoločenského poriadku a feudálneho súkromného práva.

Medzi najdemokratickejších poslancov domáhajúcich sa likvidácie feudalizmu patrila poslanec za mesto Zvolen Ľudovít Štúr (Mosný, Hubenák, 2008, s. 81). Bratislavská marcová ústava, ktorú uzniesol uhorský snem

v dňoch 20. – 31. marca priniesla tieto najradikálnejšie zmeny (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 10):

- 11.04.1848 panovník Ferdinand V. potvrdil 31 zákonov, na ktorých sa uzniesol uhorský snem,
- 11.04.1848 sa zrušila feudálna stavovská ústava a zriadila sa parlamentná monarchia na podklade občianskeho zastúpenia, rovnosti občanov a liberálnej demokracie,
- Podľa zák. čl. 3/1848 vládnú moc vykonáva panovník prostredníctvom nezávislého zodpovedného ministerstva, ministerstvo pozostáva z ôsmich ministrov, predsedu, ministerstvo prevezme agendu uhorskej komory, uhorskej dvornej kancelárie, miestodržiteľskej rady. V prípade, že minister spácha trestný čin, žaluje ho dolná snemovňa a súdi ho horná snemovňa. Každý minister má právo vystupovať v národnom zhromaždení, voliť môže, len ak je poslancom dolnej snemovne alebo členom hornej snemovne,
- Zák. čl. 4/1848 upravuje postavenie národného zhromaždenia, ktoré sa zide každoročne v Pešti, poslancový mandát trvá tri roky, kráľ môže snem rozpustiť, odročiť, nie však pred prerokúvaním a prijatím rozpočtu. Kráľ menuje predsedu hornej snemovne, dolná snemovňa si svojho predsedu volí.
- Zák. čl. 5/1848 upravuje volebné právo viazané na majetkový cenzus a na 24 rokov,
- Zák. čl. 18/1848 vyslovuje zásadu tlačovej slobody, vydávanie periodickej tlače je však viazané na povolenie a na vysokú kauciu,
- Zák. čl. 2/1848 zriaďuje zbory národnej gardy, tá má dbať na verejnú bezpečnosť a vykonávať policajnú agendu,

Štátoprávne zmeny v rokoch 1848 – 1849 mali síce pozitívny prínos pre spoločnosť, Marcová ústava však neupravovala zmeny v oblasti občianskej rovnoprávnosti, tá zostala aj naďalej obmedzená. Rovnako sa nezrušili ani všetky šľachtické privilégia, horná snemovňa zostala zastupovaná dedične vysokou šľachtou a vysokou cirkevnou hierarchiou. Šľachticom zostalo volebné právo bez cenzu, nemuseli platiť mýto, clo, boli im ponechané

stavovské rozdiely pri trestnom súdnom konaní i pri výmere trestu. Samostatné Uhorsko zostalo súčasťou rakúskeho cisárstva, Habsburgovci boli naďalej prijímaní ako panovníci uhorskej konštitučnej monarchie.

Uvádzame prehľad zákonných opatrení, ktoré nastali po odstránení základov feudálneho práva a ktoré feudálne súkromné právo podlomili najvýraznejšie:

- *Zák. čl. 8/1848* zaviedol všeobecné zdanenie obyvateľstva,
- *Zák. čl. 15/1848* zrušil inštitúciu aviticity,
- *Zák. čl. 11/1848* zrušil cirkevné desiatky bez náhrady,
- *Zák. čl. 9/1848* zrušil urbáriálne dávky, robotu, deviatniky, terragium a naturálne dávky, zrušilo sa zemepanské súdnictvo,
- *Zák. čl. 9 a 11/1848* sa zmenilo právne postavenie poddaných, nemenilo sa hospodárske a sociálne postavenie roľníctva.

„Za Bachovej éry sa vydávalo temer neprehľadné množstvo ministerských nariadení, cisárskych patentov a rozkazov, ktorými sa upravovali rôzne oblasti hospodárskeho, politického a spoločenského života“ (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 23). Uvádzame prehľad opatrení, ktoré boli zavedené v Uhorsku v oblasti súkromného práva a ktorými boli zavedené tieto rakúske zákony (Círák, Ficová, 2008, s. 64):

1. rakúsky všeobecný občiansky zákonník z roku 1811,
2. rakúsky všeobecný zmenkový poriadok z roku 1850,
3. provizórny civilný súdny poriadok z roku 1852,
4. rakúsky banský zákon z roku 1854,
5. pozemnoknižné právo z roku 1855,
6. provizórny konkurzný poriadok z roku 1853,
7. nesporové pokračovanie z roku 1854.

Októbrový diplom z roku 1860 ukončil absolutistický a centralistický režim viedenskej vlády v Uhorsku. Krajinská právnická konferencia – Judexkuriálna konferencia, ktorej sa zúčastnilo šesťdesiat odborníkov a funkcionárov rozhodla o tom, čo sa má zachovať z práva rakúskeho a čo zo starého uhorského práva. Výsledkom konferencie bola zaistená právna kontinuita medzi feudálnym právom pred rokom 1848 a právom po roku 1860, konferencia však nevedla ku kodifikácii súkromného práva. Naďalej

existovala vláda obyčajového práva. Právna kontinuita bola zaistená týmito pravidlami (Luby, 2002, s. 105):

- všeobecné súkromné právo a civilný proces,
- trestný proces,
- zmenkové právo,
- konkurzné právo,
- obchodné právo,
- urbárske právo,
- banské právo,
- predpisy o advokácii a verejnom notárstve.

Po vyrovnaní sa začali rozdiely v politickom systéme Uhorska a rakúskych častí monarchie prejavovať výraznejšie. Roman Holec (2011, s. 237) uvádza, že Rakúsko-uhorské vyrovnanie a obdobie dualizmu znamenali pre Slovákov limitáciu možností a Maďari sa stali veľmi ambicióznymi. *Zák. čl. 44/1868* zakotvil ideu jednotného politického uhorského, maďarského národa a vymedzil tak postavenie nemadžarských národov v nových štátoprávných podmienkach ako skupín obyvateľstva bez politických práv. V Rakúsku bol politický systém liberálnejší a demokratickejší. Uhorsko si zachovalo veľa politických a hospodárskych výsad. Medzi tri zložky vyrovnanania sa radí štátoprávna, ekonomická, finančná. Stanovili sa spoločné orgány monarchie, pomerné kvóty, ktorými mali časti monarchie prispievať na spoločné veci a obchodné či colné zmluvy oboch častí. Obe časti Rakúsko – uhorskej monarchie mali vlastné orgány a vydávali vlastné zákony. Úlohou uhorského kráľovského správneho súdu so sídlom v hlavnom meste, ktorý bol zriadený podľa francúzskeho vzoru bolo poskytovať ochranu proti svojvôli administratívnych orgánov a vybavovať sťažnosti proti nezákonným opatreniam administratívnych orgánov (Mosný, Hubenák, 2005, s. 117).

J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 65) uvádzajú, že v roku 1900 bola vydaná I. osnova uhorského občianskeho zákonníka, prepracovaná bola v roku 1913. Návrh občianskeho zákonníka s prerokovanou správou výboru vyšiel v roku 1915. Prameňom súkromného práva sa stali bývalé kráľovské a ministerské nariadenia. V Uhorsku boli prijaté po roku 1867 zákony civilistického obsahu,

ktoré platili na území Slovenska aj po prevrate v roku 1918. Uvádzame prehľad najvýznamnejších zákonov :

1. *Všeobecná časť:*

- *Zák. čl. 23/1874 o plnoletosti žien.*

2. *Rodinné právo:*

- *Zák. čl. 20/1877 o poručenstve a opatrovníctve v znení zák. čl. 6/1885 a zákona č. 391/1922 Sb. Z. a n.*

- *Zák. čl. 32/1894 o manželskom práve v znení zákona č. 320/1919 a zákona č. 113/1924 Sb. Z. a n.*

3. *Vecné právo:*

- *Zák. čl. 53/1871 o úprave právnych majetkových pomerov zo zrušeného urbárskeho pomeru v znení zák. čl. 12/1877.*

- *Zák. čl. 54/1871 o kopaniciach.*

- *Zák. čl. 41/1881 o vyvlastnení v znení zák. čl. 29/1913.*

- *Zák. čl. 29/1892 o vložení vlastníctva skutočného držiteľa v znení zák. čl. 15/1900.*

- *Zák. čl. 25/1896 o kuriálnom, želiarskom majetku.*

- *Zák. čl. 39/1908 o urbárskej segregácii, upomernení a komasácii.*

- *Zák. čl. 10/1913 o nedielných spoločných pastviskách.*

4. *Obligačné právo*

- *Zák. čl. 37/1875 o obchodnom práve.*

- *Zák. čl. 13/1876 o úprave pomerov medzi čel'adou a gazdom.*

- *Zák. čl. 8/1877 o obmedzení úrokomeru.*

- *Zák. čl. 14/1881 o pôžičke na ručný záloh.*

- *Zák. čl. 2/1898 o úprave právnych pomerov medzi zamestnávateľmi a poľnohospodárskymi robotníkmi.*

- *Zák. čl. 35/1895 o určení zákonnej úrokovej miery.*

- *Zák. čl. 36/1895 o znížení zákonnej úrokovej miery.*

- *Zák. čl. 27/1900 o úprave právnych pomerov medzi statkárom a hospodárskym úradníkom.*

- *Zák. čl. 45/1907 o úprave právnych pomerov medzi hospodárom a poľnohospodárskou čel'adou.*

5. *Dedičské právo:*

- *Zák. čl. 16/1876 o formálnych náležitostiach testamentov, dedičských zmlúv a darovaní pre prípad smrti s nariadením ministra pravosúdia č. 27.564/1887 I.M. o úprave zriadenia súkromných testamentov.*

3. SLOVENSKÉ DEJINY PRÁVA OD ROKU 1918 DO ROKU 1964

Kapitola sa venuje analýze slovenských právnych dejín, so zameraním na občianske práva v období od rozpadu Rakúsko – Uhorska, vzniku Česko-Slovenskej republiky až po prijatie *Občianskeho zákonníka* v roku 1964, ktorý s výraznými a podstatnými zmenami a doplnkami platí v Českej a Slovenskej republike dodnes. V kapitole sa opierame o poznatky všeobecných právnych dejín, pramene slovenských a českých autorov, ktorí sa v syntéze svojich publikácií venujú vývojovému obdobiu práva 20. storočia. Overené a históriou potvrdené teoretické poznatky jednotlivých autorov prehľadne sumarizujeme a v kontexte faktov napĺňame cieľ našej bakalárskej práce.

3.1 Československá republika

Česko – Slovenská republika sa stala jedným z nástupníckych štátov rakúsko – uhorskej monarchie. Obdobie od roku 1918 do roku 1950 bolo obdobím recipovaného právneho poriadku. (Cirák, Ficová, 2008, s. 68) uvádzajú, že „jedným z prvých zákonov nového štátu bolo, že predbežne prevzal na svojom území starý rakúsko – uhorský právny poriadok. Stalo sa tak na základe tzv. *Recepčnej normy*, ktorou bol čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. Z. a n. z 28. októbra 1918 o zriadení samostatného československého štátu“. V oblasti Slovenska a Podkarpatskej Rusi platilo prevažne nepísané uhorské obyčajové právo, v oblasti Čiech, Moravy a Sliezska platilo písané rakúske právo. Deklarácia slovenského národa bola prijatá 30. októbra 1918. Veľká časť práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi bola dostupná len v maďarskom jazyku, čo spôsobovalo problémy. *Zákonom č. 431/1919 Zb. z. a n.* bolo zriadené Ministerstvo unifikácie na čele s Milanom Hodžom. Unifikačné snahy sa zamerali najmä na odvetvia verejného práva, súkromného práva, pracovalo sa prevažne na pôde Ministerstva spravodlivosti. Na unifikácii občianskeho súdneho poriadku sa pracovalo od roku 1922 (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011,

s. 33). Uvádzame dva zákony z čiastkových unifikácií, prvým je *Zákon o základných ustanoveniach súdneho konania nesporného č. 100/1931 Zb.* a *Zákon č. 161/1921 Zb.*, ktorý zmenil niektoré ustanovenia zákonov o súdnej príslušnosti a súdnom konaní v občianskych veciach. Zmeny nastali v 20. storočí i v oblasti právnického vzdelávania a právnej vedy. 27. júna 1919 bol prijatý návrh zákona, na základe ktorého bola v Bratislave zriadená československá štátna univerzita, Univerzita Komenského. Právnická fakulta otvorila svoj prvý ročník zimným semestrom akademického roku 1921 – 1922.

Kontinuita medzi rakúskou a československou justičnou správou bola zaistená štyrmi zákonmi (Hubenák, 1998, s. 61):

- *Zákon č. 2/1918 Zb. z.* o zriadení najvyšších správnych úradov v československom štáte, ktorým sa zriadili ministerstvo spravodlivosti,
- *Zákon č. 11/1918 Zb. z.*, ním sa recipovali všetky zákony a nariadenia bývalého Rakúsko - Uhorska, tým aj predpisy upravujúce súdnu organizáciu a justičnú správu,
- *Zákon č. 5/1918 Zb. z.*, ním sa zriadil najvyšší súd so sídlom v Prahe pre celý štát, podľa *Zákona č. 216/1919 Zb.* sa jeho sídlom stalo Brno,
- *Zákon č. 6/1918 Zb. z.*, určil lehotu pre organizovanie riadnych súdov prvej a druhej inštancie len na dva roky.

Na Slovensku fungovala uhorská sústava súdov do roku 1920, do účinnosti *zákona č. 270/1920 Zb.*, ktorý zmenil jej vnútornú štruktúru a prispôbil organizáciu súdov v českých krajinách. P. Mosný (1999, s. 113) uvádza, že dualizmus v organizácii súdnictva bol prekonaný *Zákonom č. 201/1998 Zb. z.*, ktorý zaviedol jednotnú súdnu organizáciu v celom československu. Súdna organizácia v československom štáte mala podobu:

1. Okresné sudy – prvostupňové, prvoinštančné sudy, rozhodoval na nich jeden sudca v trestných a civilných veciach,
2. Krajské sudy – druhostupňové sudy, miestne príslušné pre jeden súdny kraj, rozhodovali v prvej inštancii o závažnejších veciach, v druhej inštancii o odvolaniach proti rozsudkom okresných súdov. Rozhodovali v trojčlennom senáte,

3. Hlavné súdy – treťostupňové súdy, teritoriálne príslušné pre obvod jednej krajiny so sídlami v Prahe, Brne, Bratislave, Košiciach, rozhodovali v troj - a päťčlenných senátoch ako druhoінштанčné odvolacie súdy,
4. Najvyšší súd – štvorstupňový súd so sídlom v Brne, zasadal v päťčlenných senátoch, rozhodoval s konečnou platnosťou v tretej inštancii vo všetkých občianskoprávných sporových i nesporových veciach a veciach trestných. V druhej konečnej inštancii rozhodoval o sporoch, začínajúcich sa v prvej inštancii na hlavných súdoch.

Rozhodcovské súdy rozhodovali o občiansko-právnych nárokoch. Rokovania sa zúčastňovali okrem sudcov z povolania prísediaci. Tieto súdy neboli štátnymi súdmi a nemali oprávnenie povoliť vykonať exekúciu. Pre ne platil dvojinšтанčný systém (Hubenák, 1998, s. 63). K rozhodcovským súdom patrili:

1. Burzové rozhodcovské súdy – riešili spory vzniknuté z burzových obchodov, v Bratislave bol zriadený rozhodcovský súd na základe *Zákona č. 69/1922 Zb. z. o plodínovej burze*.
2. Banské rozhodcovské súdy – zriaďované boli na základe *Zákona č. 145/1920 Zb. z.*, rozhodovali o sporoch vyplývajúcich zo mzdových a pracovných pomerov baníkov v troj - alebo päťčlennom senáte.
3. Rozhodcovské súdy nemocenských poisťovní – boli zriaďované v sídle každej nemocenskej poisťovne *Zákonom č. 221/1924 Zb. z.*, rozhodovali v trojčlennom senáte.
4. Rozhodcovské súdy robotníckych úrazových poisťovní – zriadené boli *Zákonom č. 207/1919 Zb. z.*, na rozhodovanie o nárokoch poistencov na odškodné proti poisťovni v prípade, že poisťovňa ho nechcela uznať.
5. Rozhodcovské súdy bratských pokladníc, boli zriadené *Zákonom č. 242/1922 Zb.* o poistení pri bankských bratských pokladniciach na rozhodovanie sporov vzniknutých z poisťovacích pomerov medzi revíznymi bratskými pokladňami a ich poistencami.

L. Hubenák (1998, s. 91) uvádza, že procesom unifikácie a kodifikácie prešli aj práce občianskeho procesného práva. Recipovaný uhorský občiansky procesný

zákoník *Zák. čl. 1/1911* s uvádzacím *zákonným článkom 54/1912* nebol novelizovaný a platil v pôvodnom znení. Novelizáciou občianskeho práva procesného *Zák. č. 163/1923 Zb. a 23/1928 Zb.* sa na Slovensko preniesli jednotlivé ustanovenia dovtedy platné len v českých krajinách. V roku 1931 boli publikované výsledky práce na unifikácii a kodifikácii pražskej a bratislavskej komisie ako návrh zákona o súdnej príslušnosti a civilnom poriadku súdov. K prijatiu zákona nedošlo, jediným významnejším legislatívnym činom v oblasti občianskeho procesného práva bolo prijatie *Zákona č. 100/1931 Zb.*, ním sa unifikovali základné a spoločné ustanovenia nespornového súdneho konania. M. Vietor, J. Hlavsa (1957, s. 125) uvádzajú, že v oblasti osobného práva sa odstránili výsady pohlavia, rodu, povolania *Úst. Zák. č. 121/1920 Zb. z.* a vek plnoletosti sa stanovil pri dosiahnutí 21 rokov a to na celom území štátu *Zákon č. 447/1919 Zb. Zák. č. 61/1918 Zb.* v znení *Zákona č. 243/1920 Zb.* došlo k zrušeniu šľachtického stavu, radov a titulov. Bol vydaný *Zákon č. 179/1924 Zb. o zrušení rodinných fideikomisov*, ktorým sa majetkové spoločenstvo likvidovalo dohodou medzi jeho zainteresovanými členmi, vydaný bol z dôvodu, že pre bývalých šľachticov a honoraciórov platilo čiastočne iné súkromné právo ako pre ostatných občanov (Hubenák, 1998, s. 92). *Zákon č. 177/1927 Zb. z. o pozemkovom katastri a o jeho vedení* bol dôležitý najmä pre Slovensko, pretože na Slovensku sa až do skončenia prvej svetovej vojny neuskutočnili práce na evidencii pozemkov. Oblasť osobného práva prešla zmenami v rokoch 1923 – 1938, prijali sa právne normy, ktorými sa upravilo konanie ohľadom vyhlásenia za mŕtveho u účastníkov svetovej vojny a zmenili sa predpisy, ktoré sa týkali nadobudnutia a straty štátneho občianstva. Zrušené boli ustanovenia o cirkevnej prekážke manželstva, upravené boli pravidlá v obmedzení otcovskej moci. Zriadili sa justičné úrady poručnícke, regulovalo sa zabezpečenie sirotského majetku, likvidovali sa poručenské pokladnice a zrušená bola inštitúcia rodinnej rady (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 126 – 127). *Zákon č. 56/1928 Zb. o osvojení* upravil predpisy osvojenia na území celej republiky. Vlastnícke právo prešlo výraznejšími zmenami v oblasti zrušenia dočasného predpisu o voľnom nakladaní s nehnuteľnosťami a zároveň boli upravené predpisy o vyvlastňovaní

nehnutelností. Obmedzil sa voľný prevod nehnuteľností, rozšírilo sa zákonné a retenčné právo hypotečných bánk. V oblasti obligačného práva sa vydali právne normy upravujúce pracovnú úpravu a mzdové pomery domácej práce, zákony o kolektívnych zmluvách, predpisy o pracovných a služobných zmluvách (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 122 – 125). Výraznými a významnými úpravami prešla oblasť rodinného práva. *Zákon č. 320/1919 Zb.* upravil formu uzavierania manželstva fakultatívnym sobášom a to cirkevným alebo štátnym. Zákon uvádzal dôvody rozluky manželov, medzi ktoré sa radili cudzoložstvo, odsúdenie do väzenia na tri a viac rokov, zlomyseľné opustenie manžela, úklady siahajúce na život manžela, zlé zaobchádzanie s manželom, vedenie zhýralého života, duševná choroba trvajúca viac ako tri roky, hlboký manželský rozvrat, neprekonateľný odpor. L. Hubenák (1998, s. 93) uvádza, že *Zákon č. 4/1931 Zb. z. o ochrane osôb oprávnených požadovať výživu, výchovu alebo zaopatrenie tzv. Alimentačný zákon* uložil zviazaným osobám zárobkovú činnosť a ustanovil exekučné prostriedky, občianskoprávne a trestné sankcie na naplnenie alimentáčnych povinností a to aj voči tretím osobám, ktoré podporovali obídenie alebo marenie predpisov.

3.1.1 Druhá republika

Obdobie druhej československej republiky sa odrazilo na vnútro politickej situácii na Slovensku. Československý štát formálne existoval, ale mníchovská dohoda umožnila jeho ovládnutie nacistickým Nemeckom. Politické sily na čele s Hlinkom sa snažili o nové štátoprávne usporiadanie. Autómia Slovenskej krajiny bola vyhlásená v októbri 1938 (Mosný, 1997, s. 127). Bol vydaný zákon o autonómii Slovenskej krajiny *Zák. č. 299/1938 Zb. z.* L. Hubenák (1998, s. 124) uvádza, že závažné zmeny zasiahli aj oblasť občianskych práv a slobôd. Ďalšou významnou zmenou pre Slovenskú krajinu bolo vyhlásenie samostatného slovenského štátu. Došlo najmä k obmedzovaniu demokratických, ústavou a právnymi predpismi garantovaných práv. Nariadením *č. 177/1938 Zb.* sa na tri mesiace obmedzovala alebo rušila osobná sloboda, sloboda domová, listová, tlače. Zaviedla sa cenzúra tlače, zakázali sa

viaceré periodiká. Vládou bola sprísnená evidencia obyvateľstva najmä emigrantov, tým mohol krajinový úrad prikázať, aby v stanovenej lehote opustili územie republiky (Mosný, 1997, s. 138). Na Slovensku sa robili rasové, antisemitské opatrenia a vládny nariadením č. 72/1939 Zb. boli v českých krajinách zriadené pracovné tábory pre osoby štítajúce sa práce. Na Slovensku sa pracovalo na príprave organizácie koncentračného tábora pre odporcov režimu v pomníchovskej republike. (Vietor, Hubenák, 1957, s. 235). „*Mimoriadne opatrenia, ktorými sa suspendovali a rušili občianske práva a slobody, platili až do zániku slovenského štátu. Ba Zákonom č. 50/1944 Sl. Zb. sa znova vyslovilo obmedzenie všetkých občianskych práv a slobôd. 14. marca 1939 bol vyhlásený slobodný Slovenský štát, bol prijatý zákon č. 1/1939 Sb. z. o samostatnom Slovenskom štáte*“ (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 235).

Organizácia súdov v období Slovenskej republiky sa opierala o *Zák. č. 112/1942 Sl. z. O organizácii súdov, úradov verejnej obžaloby a súdnej správy*. Súdnu moc podľa Mosného (1999, s. 149-150) vykonávali:

1. Riadny štátny súd vykonával súdnu právomoc v štyroch stupňoch a v trojinštančnom konaní:
 - okresný súd, prvostupňový a prvoinštančný súd, pôsobiaci v sídle každého okresu,
 - krajský súd, druhostupňový a odvolací súd pre veci začaté na okresnom súde, prvoinštančný súd pre ťažšie trestné činy, sídlom krajského súdu boli sídla žúp a mestá Levoča a Michalovce,
 - hlavný súd, tret'ostupňový a odvolací súd vo veciach konaných v prvej inštancii pred krajským súdom, hlavné súdy boli zriadené v Bratislave a v Prešove,
 - najvyšší súd, štvrtostupňový a tret'oinštančný súd so sídlom v Bratislave, vládny nariadením č. 62/1939 Sl. z. bol zriadený Najvyšší súd.

Najvyšším úradom, ktorý mal všeobecný dozor nad súdmi a orgánmi verejnej obžaloby bolo Ministerstvo pravosúdia (Mosný, 1997, s. 146).

Občianske, rodinné, obchodné a zmenkové právo, ktoré platilo na Slovensku v rokoch 1918 – 1938 platilo bez podstatných legislatívnych zmien naďalej.

Bolo aplikované vo fašistickom duchu a to na základe právnej nerovnosti občanov, rasovej diskriminácie, zvýhodnenia arizátorov a Nemcov, zásahov do oblasti súkromného vlastníctva. To všetko sa odrážalo v praktickej činnosti súdov i v rozhodnutiach najvyššieho súdu v Bratislave (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 246). „*Občiansky súdny poriadok sa doplnil ustanoveniami o prerušení súdneho pokračovania počas vojenskej služby, vymedzením príslušnosti okresných a krajských súdov v majetkoprávných veciach, povinnou účasťou štátneho zástupcu v manželských sporoch a nariadením pokusu o zmierenie manželov v rozvodových sporoch*“ (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 246). Zmeny v manželskom práve sa týkali úpravy vzniku a rozluky manželstva a to v súvislosti s protižidovskými opatreniami, boli sťažené procesné podmienky rozluky manželstva zakotvením obligatórneho zmierovacieho konania v príprave i v samotnom spore. Podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2008, s. 281) sa manželské spory vyňali z rozhodovania samosudcu a boli pridelené senátom krajského súdu s vylúčením verejnosti *Zák. č. 41/1943 Sl. z.* Reforma manželského práva mala priniesť zavedenie obligatórneho cirkevného sobáša a mali sa rovnako sprísniť podmienky rozluky manželstva, uľahčiť sa mali len podmienky rozluky židovsko-kresťanských manželstiev. Opatrenia vyplývali podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2008, s. 281) zo zásad kresťanského učenia a morálky. L. Hubenák (1998, s. 138) uvádza, že oblasť majetkového práva bola ovplyvnená protižidovskými opatreniami *Zákonom č. 46/1940 Sb. z.* Židovským kódexom boli Židia postupne pozbavení majetkovej spôsobilosti. Bol konfiškovaný ich hnutel'ný, nehnuteľný, priemyselný a obchodný majetok, rovnako aj majetkové práva. Podľa P. Mosného a L. Hubenáka (2008, s. 281) si vojnové udalosti vyžiadali *Zákon č. 160/1943 Sb. z. o náhrade škody* spôsobenej nepriateľskými bojovými činmi. Tento zákon zabezpečoval, aby štát poskytoval náhradu škody na zdraví, na živote, na nehnuteľnostiach, hnutel'nostiach a vecných právach. Do práva majetkového zasiahol *Zákon č. 46/1940 Sb. z. o pozemkovej reforme*, ktorým sa mala riešiť pozemková držba. Podľa pozemkovej reformy sa mala dať pôda z rúk nekresťanov a neslovákov do rúk slovenských roľníkov. Pozemkovú reformu realizoval pozemkový úrad,

ktorý bol podriadený vláde. Štátny pozemkový úrad nadobúdala pôdu pre pozemkové operácie týmito spôsobmi (Hubenák, 1998, s. 139):

1. Fakultatívnym výkupom

- výkupom od vlastníka pôdy, keď sa sám rozhodol predať pozemky vo výmere nad 50 ha,
- prevzatím v súdnej dražbe pri rešpektovaní exekučného zákona,
- výkupom nehnuteľností cudzincov za odhadnú cenu za podmienky vzájomnosti,

2. Obligatónnym výkupom

- židovských nehnuteľností nachádzajúcich sa v rukách jednotlivcov alebo obchodných spoločností za náhradu podľa súdneho odhadu,

3. Revíziou prídelov

- v rámci československej pozemkovej reformy, okrem prídelov slovenským občanom pod 10 ha a prídelom cirkvám bez ohľadu na ich rozsah.

Pôda mala byť do vlastníctva pridelovaná ako roľnícky prídel, neroľnícky prídel, náhrada za pozemky zabraté vojenskou správou, lesná pôda (Mosný, Hubenák, 2008, s. 282).

L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 123) uvádzajú, že v oblasti procesného práva bol uhorský dočasný občiansky súdny poriadok hlavným prameňom občianskeho procesného práva na Slovensku až do roku 1950. Keď sa k moci dostala komunistická strana v roku 1948, začali sa vypracovávať nové zákonníky. Podstatou v komunistickej ideológii bolo úplné odstránenie súkromného vlastníctva a odstránenie pojmu „súkromný“. V tomto období sa odmietalo delenie práva na verejné a súkromné. Podľa J. Kolárika, L. Vojáčka a T. Gábriša (2011, s. 123) došlo k posilneniu verejného práva a štátnych zásahov vo všetkých oblastiach života. Týkalo sa to aj dovtedy úplne súkromnoprávneho nakladania s nehnuteľným majetkom. Na nakladanie s nehnuteľným majetkom bolo potrebné vyžiadať si súhlas štátnych orgánov, inak sa považoval akýkoľvek prevod vymedzených kategórií za neplatný.

3.1.2 Slovenské národné povstanie

Obdobie rokov 1938 – 1945 bolo pre slovenský a český národ jednou z najťažších etáp v novodobých národných dejinách. Slovenská národná rada sa utvorila v septembri 1943 a bola najvyšším politickým orgánom národnooslobodzovacieho hnutia na Slovensku. Občiansky blok zastupovali Ján Ursíny, Jozef Lettrich, Matej Josko a komunisti Karol Šmidke, Gustáv Husák, Ladislav Novomeský (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 250). Právomoc slovenskej národnej rady sa menila podľa potrieb revolučného boja a podľa vojenskej situácie. V oblasti súdnictva slovenská národná rada vydala dočasné opatrenia, ktorými v civilných veciach odložila exekučné a dražobné výkony na tri mesiace. V trestných veciach preniesla slovenská národná rada na tri mesiace pôsobnosť hlavných súdov a Najvyššieho súdu na osobitné senáty so sídlom v Banskej Bystrici.

Opatrenia z oblasti občianskeho práva a trestného práva podľa § 2 *nar. Čís. 1/1944 Zb. SNR* zostali v platnosti všetky zákony, nariadenia a opatrenia, ak neodporovali republikánsko-demokratickému duchu (Mosný, 1999, s. 211). Cieľom slovenskej národnej rady bolo obnoviť právny poriadok predmníchovskej republiky. 5. Apríla 1945 prvá slobodná československá vláda schválila v Košiciach svoj program. Košický vládny program obsahuje zásady národnej a demokratickej revolúcie a je významným dokumentom našich dejín. Bolo vyriešené zrovnoprávenie českého a slovenského národa a to uznaním plnoprávnosti slovenského národa v rámci spoločného štátu. Košický vládny program označil koniec dejín buržoázneho štátu v ČSR. Podľa P. Mosného (1999, s. 230) sa právne normy zaoberali otázkami výkonu súdnictva a právneho poriadku. *Nariadenie Predsedníctva SNR č. 3/1945 Zb. nar. SNR o organizácii súdov a úradov verejnej obžaloby na vrátenom území Slovenska* zriadovalo sídla a pôsobnosť okresných a krajských súdov, štátnych zastupiteľstiev, Hlavného štátneho zastupiteľstva so sídlom v Košiciach. Ďalšími nariadeniami sú:

- *Nariadenie Predsedníctva SNR č. 22/1945 Zb. nar. SNR o úprave právneho poriadku a revízii právnych aktov na území Slovenska, ktoré bolo dočasne okupované maďarským štátom,*
- *Nariadenie Predsedníctva SNR č. 23/1945 nar. SNR o dočasnej úprave pokračovania pred civilnými súdmi,*
- *Nariadenie Predsedníctva č. 19/1945 Zb. nar. SNR o úprave vojenského trestného súdneho pokračovania na území Slovenska.*

Najvýznamnejším nariadením bolo *nariadenie Predsedníctva SNR č. 4/1945 Zb. nar. SNR o konfiškovaní a urýchlennom rozdelení pôdohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa*. L. Hubenák (1998, s. 157) uvádza, že na základe tohto nariadenia sa bez náhrady s okamžitou platnosťou konfiškovala pôda vo vlastníctve skupín osôb taxatívne vymenovaných v zákone, ľudí podieľajúcich sa na nepriateľskej činnosti proti Československu, proti boju za národnú slobodu a štátnu nezávislosť. Slovenské národné povstanie malo omnoho väčší význam ako pražské povstanie, pretože v Česku nedošlo k vytvoreniu žiadnej štátoprávnej koncepcie. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 124) uvádzajú, že po roku 1950 na území Československa platil jednotný *Občiansky zákonník č. 141/1950 Zb.*, ktorý predstavoval unifikáciu, zjednotenie práva na území Československa. Znamenal zjednodušenie občianskeho práva, pretože sa mnohé právne inštitúty a úpravy rakúskeho ABGB aj všeobecného uhorského súkromného práva v tomto zákonníku vynechali alebo zostručnili. Hlavnou príčinou zostručnenia *Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.* bolo sprístupnenie jednoduchej zrozumiteľnosti každému občanovi bez toho, aby musel mať právnické vzdelanie. Tento občiansky zákonník bol nahradený až v roku 1960, keď v Československu zvíťazil socializmus. *Občiansky zákonník* z roku 1964 č. 40/1964 Zb. platí s podstatnými a výraznými zmenami i doplnkami v Českej a Slovenskej republike dodnes.

4. OBČIANSKE PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA OD ROKU 1964 AŽ PO SÚČASNOSŤ

V štvrtej kapitole našej bakalárskej práce sa venujeme obdobiu vývoja občianskeho práva v období rokov 1964 až po súčasnú legislatívnu úpravu. S dôrazom na kľúčový rok 1964, ktorý znamenal pre občianske právo obrovský úpadok predstavujeme jeho ideologický podtext. Kapitola analyzuje vývoj občianskeho práva v historickom kontexte so zameraním na komparáciu období pred rokom 1964 a po roku 1964. Dôležitým medzníkom v komparácií jednotlivých vývojových období je pre nás odklon *Občianskeho zákonníka* č. 40/1964 Zb. od rímskoprávnej terminológie, obyčajového uhorského súkromného práva, ktoré na Slovensku platilo až do roku 1950. Cieľom štvrtej kapitoly našej bakalárskej práce je historická analýza občianskeho práva na území Slovenska v období od roku 1964 po súčasnosť a špecifikácia dôsledkov koncepcie *Občianskeho zákonníka* z roku 1964 na právnu prax. Venujeme sa kvalitatívnemu dopadu *Občianskeho zákonníka* ako základného kódexu súkromného práva na právnu prax na Slovensku. Pojem občianske právo predstavujeme vo význame obsahovom a kvalitatívnom pre jednotlivé historické fázy so zameraním na vzájomné súvislosti dejín štátu a práva na Slovensku.

4.1 Občiansky zákonník z roku 1964

J. Cirák a S. Ficová (2008, s. 77) uvádzajú, že v bývalom Česko-Slovensku odštartovala úsilie o prebudovanie práva na podklade komunistickej ideológie nová ústava z roku 1960. Ústava dala podnet na rekodifikáciu hlavných odvetví vtedy platného práva. Socialistická kodifikácia občianskeho práva vyvrcholila v roku 1964 prijatím nového *Občianskeho zákonníka* č. 40/1964 Zb. Národným zhromaždením s účinnosťou od 1. apríla 1964. Občiansky zákonník bol ideologicky zdeformovaný. V oblasti majetkových

vzťahov sa dôsledne implantovala sociálna a hospodárska rovnosť. Bola zmenená tradičná široká koncepcia občianskeho práva, vyčlenila sa právna úprava majetkových vzťahov štátnych podnikov hospodáriacich na báze socialistického spoločenského vlastníctva. Majetkové vzťahy boli legislatívne upravené v *Zákone č. 109/1964 Zb.*. Podľa J. Ciráka a S. Ficovej (2008, s. 77) sa občianske právo nechápalo ako všeobecné súkromné právo, ale ako majetkové právo spotrebiteľov. *Občiansky zákonník* rovnako ako *Hospodársky zákonník* nevyhovoval potrebám zahraničného obchodu. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 124) uvádzajú, že právna úprava občianskeho zákonníka bola výrazne kogentná, prejavovalo sa to napríklad pri úprave bezpodielového spoluvlastníctva manželov, kde sa žiadna modifikácia zákonnej úpravy vôbec nepripúšťala. Typické pre socialistickú občianskoprávnú úpravu boli rôzne administratívne zásahy a verejnoprávne prvky. Napríklad na zmluvu o prevode nehnuteľností sa vyžadovala registrácia štátnym notárstvom. L. Vojáček, T. Gábriš (2009, s. 218) tvrdia, že socialistický Občiansky zákonník z roku 1964 sa pokúsil úplne upustiť od buržoázneho, rímskoprávneho dedičstva. Bola zavedená nová terminológia. Rovnaký názor zastáva I. Fekete (2007, s. 15), ktorý uvádza, že „*úpadok občianskeho práva dosiahol svoj vrchol prijatím nového Občianskeho zákonníka, ktorý bol publikovaný pod č. 40/1964 Zb.*“. Podľa I. Feketeho znamenal tento kódex odklon od rímskoprávnej terminológie a klasických súkromnoprávných kódexov svojou systematikou a svojim redukovaným obsahom. *Občiansky zákonník* nesmel podľa príkazu vtedajších politických špičiek obsahovať viac ako päťsto paragrafov. Štátne zásahy sa prejavovali aj v bytovej otázke, kde zákon podmieňoval uzatvorenie nájomnej zmluvy vydaním rozhodnutia o pridelení bytu príslušným orgánom štátnej správy (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 125). Súhlas okresného národného výboru ONV, neskôr národného výboru sa vyžadoval na zmluvu o prevode budov, ktoré boli v súkromnom vlastníctve a taktiež na zmluvu o prevode alebo nájme poľnohospodárskeho či lesného pozemku. I. Fekete (2007, s. 15) uvádza, že tvorcovia *Občianskeho zákonníka* sa snažili o elimináciu vecných práv a ich nahradenie inštitútmi ako napríklad „bezpodielové spoluvlastníctvo manželov“,

„osobné užívanie“, „obmedzenie prevodu nehnuteľností“. Boli zavedené nové pojmy, termín „osobné užívanie bytu“ nahradil termín „nájomná zmluva“, termín „úhrada za osobné užívanie bytu“ nahradil termín „nájomné“ (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 15). Z *Občianskeho zákonníka* boli vypustené klasické inštitúty ako vydržanie, vecné bremená, záložné právo, susedské práva, relatívna neplatnosť a iné. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 78) uvádzajú, že aplikačná prax sa vyrovnávala veľmi ťažko s absenciou klasických občianskoprávných inštitútov. Pre potreby zahraničného obchodu bol prijatý *Zákonník medzinárodného obchodu č. 101/1963 Zb.* ako zákon o právnych vzťahoch v medzinárodnom styku. Občianske právo na základe *Občianskeho zákonníka* sa veľmi vzdŕaľovalo občianskoprávnym tradíciám vyspelej Európy. Dôkazom zaostávania je systematika zákonníka, ktorý sa členil na preambulu, Zásady občianskoprávných vzťahov (čl. I.- VIII.) s ideologickým podtextom občianskeho práva. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 78) uvádzajú delenie normatívneho textu zákonníka na osem častí, ktoré obsahujú 510 paragrafov:

Prvá časť: Všeobecné ustanovenia (§§ 1 – 122),

Druhá časť: Socialistické spoločenské a osobné vlastníctvo (§§ 123 – 151),

Tretia časť: Osobné užívanie bytov, iných miestností a pozemkov (§§ 152 – 221),

Štvrtá časť: Služby (§§ 222 – 383),

Piata časť: (Práva a povinnosti z iných právnych úkonov (§§ 384 – 414),

Šiesta časť: Zodpovednosť za škodu a za neoprávnený majetkový prospech (§§ 415 – 459),

Siedma časť: Dedenie (§§ 460 – 487),

Ôsma časť: Záverečné ustanovenia (§§ 488 – 510).

Na začiatku sedemdesiatych rokov sa ukázalo, že takáto koncepcia *Občianskeho zákonníka* je dlhodobo neudržateľná a prvý krát bol *Občiansky zákonník* novelizovaný v roku 1982, novelou č. *131/1982 Zb.*. I. Fekete (2007, s. 15) uvádza, že novela prinavrátila do občianskeho práva najdôležitejšie inštitúty ako relatívna neplatnosť právnych úkonov, držba, vydržanie, vecné bremená, susedské práva, ktoré boli zrušené v roku 1964 z dôvodu, že ich

tvorcovia *Občianskeho zákonníka* považovali za kapitalistické prežitky. Podľa J. Ciráka a S. Ficovej (2008, s. 79) sa novela nedotkla „spotrebiteľskej“ a „opatrovateľskej“ koncepcie zákonníka až do roku 1992. Novela obsahovala represívne ustanovenia, ktoré postihovali majetok občanov, ktorí sa bez povolenia česko-slovenských orgánov, bez pasov a víz zdržiavali v zahraničí. Medzi takéto ustanovenia patrilo ustanovenie § 453 *OZ* upravujúce faktickú derelikciu – opustenie veci bez prejavenia úmyslu nebyť vlastníkom a ustanovenie § 457 *ods. 2 OZ*, ktoré umožňovalo súdu, aby na návrh prokurátora prepadla vec v prospech štátu. Stalo sa tak za predpokladu, že vec bola nadobudnutá na základe neplatnej zmluvy, ak išlo o majetkový prospech nadobudnutý z nestatočných príjmov.

4.1.1 Občianske právo po roku 1989

V Česko-Slovensku došlo po novembri 1989 k politickým a ekonomickým zmenám, zmenám spoločenským, čo si vyžiadalo i zmeny v právnej oblasti. *Občiansky zákonník* a *Hospodársky zákonník* z roku 1964 sa stali nevyhovujúcimi a vôbec nevyhovovali rozvíjajúcemu sa trhovému mechanizmu. Na základe týchto skutočností bol vypracovaný nový *Obchodný zákonník* *Zákona č. 513/1991 Zb.* a *Občiansky zákonník* *40/1964 Zb.* prešiel rozsiahlou novelizáciou *Zákonom č. 509/1991 Zb.* s účinnosťou od 1. januára 1993. Novela *Obchodného zákonníka* nebola dôsledná a znamenala čiastočný návrat ku koncepcii *Občianskeho zákonníka* z roku 1950. Ján Husár (2006, s. 101) uvádza, že prvá právna úprava obchodných spoločností, ktorá bola zahrnutá do novelizácie *Hospodárskeho zákonníka* prijatého v roku 1964 sa uskutočnila *zákonom č. 103/1990 Zb.*, jej charakteristickou črtou bola stručnosť a heslovitosť normatívneho textu. Existovala právna možnosť vytvárať obchodné spoločnosti, ale praktická realizácia bola problematická z dôvodu, že zakladatelia obchodných spoločností a ich právnici spravidla nepoznali štandardnú úpravu obchodných spoločností ani súdnu judikatúru. Na základe týchto skutočností neboli spôsobilí na požadovanej odbornej úrovni formulovať spoločenské zmluvy, stanovky a iné dokumenty týkajúce sa

obchodných spoločností (Husár, 2006, s. 102). I. Fekete (2007, s. 15) uvádza, že *Občiansky zákonník* sa stal po novelizácii v roku 1991 „krížencom“ občianskych kódexov z roku 1950 a 1964. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 80) uvádzajú, že „*reforma úpravy majetkových vzťahov v roku 1991 znamenala de facto a de iure obnovenie tzv. dualizmu verejného a súkromného práva. Duálna štruktúra práva mala vytvoriť adekvátne politicko-právne garancie proti neodôvodneným zásahom štátnej moci do súkromného podnikania, čím sa okrem iného sledovalo najmä posilnenie právnej istoty podnikajúcich subjektov*“. Z pôvodného zákona bola vypustená preambula a zásady občianskoprávných vzťahov. Platí prepracovaná všeobecná časť, úplne bola prepracovaná druhá časť zákonníka, ktorá upravuje vecné práva. *Občiansky zákonník* sa po novele vrátil k jednotnému pojmu vlastníctva. Vypustená bola z *Občianskeho zákonníka* tretia časť upravujúca osobné užívanie bytov, pozemkov a miestností neslúžiacich na bývanie a štvrtá časť pod názvom „služby, zároveň bola vypustená aj piata časť „Práva a povinnosti z iných právnych úkonov“. *Občiansky zákonník* dostal novú ôsmu časť, ktorá upravuje záväzky, ktoré nahradili pojem služieb. Šiesta časť kódexu sa po úprave venuje problematike zodpovednosti za škodu a bezdôvodnému obohateniu, siedma časť sa venuje po úprave dedeniu, deviata časť zákonníka obsahuje úpravu prechodných, záverečných a zrušovacích ustanovení. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 125) uvádzajú, že *Občiansky zákonník* upravil tieto okruhy problémov: právnická osoba, splnomocnenie, uzatváranie zmlúv, vlastníctvo, spoluvlastníctvo, vecné práva k cudzím veciam, záloh, podzáloh, vecné bremená, zádržné právo, zodpovednosť za škodu, bezdôvodné obohatenie, závet. V záväzkovom práve boli doplnené zmluvné typy, zmluvy boli do novelizácie upravené v zákonníku medzinárodného obchodu. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 81) uvádzajú, že novela *Občianskeho zákonníka* sa negatívne prejavila v jej nezvyčajnej systematike. Keďže sa v zákonníku zrušilo mnoho častí, vznikli v ňom rozsiahle medzery. Novelou však došlo i k pridaniu mnohých ustanovení, čo spôsobilo vznik množstva lomených paragrafov s tým istým poradovým číslom v poradí určenom malými písmenami, ktoré sa pripájajú k číslu daného paragrafu, čím došlo ku komplikácii jeho

prehľadnosti. Napriek niektorým systematickým problémom mala novela veľmi pozitívny efekt na použiteľnosť *Občianskeho zákonníka*, čím sa súkromné právo prispôbilo potrebám trhového mechanizmu. Nedošlo však k systémovej rekodifikácii *Občianskeho zákonníka* ako všeobecného základu súkromného práva. I. Fekete (2007, s. 15) uvádza, „že *Občiansky zákonník po novelizácii v roku 1991 zostal základom úpravy všetkých občianskoprávných predpisov a vzhľadom na jeho nové postavenie, význam a úlohy ako všeobecného právneho predpisu upravujúceho základné inštitúty súkromného práva, základným právnym predpisom súkromného práva*“. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 82) uvádzajú, že s prácami na príprave nového *Občianskeho zákonníka* sa začalo už v roku 1990. Rekodifikačná komisia bola tvorená významnými česko-slovenskými civilistami pri vtedajšom Úrade vlády Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. Rekodifikačná komisia bola pod vedením profesora Karola Planku a akademika Viktora Knappa. Rekodifikačné práce pokračovali aj po vzniku Slovenskej republiky a Českej republiky v roku 1993, prebiehali však s rôznou intenzitou a samostatne v oboch republikách. Na občianske právo mali dosah aj parciálne zmeny, realizované v oblasti práva po roku 1989:

- *ústavný zákon č. 100/1990 Zb.*, ktorý zaručil súkromné vlastnícke právo a dedenie,
- *zákon č. 105/1990 Zb. o nájme a podnájme nebytových priestorov*,
- *zákon č. 103/1990*, novela *Hospodárskeho zákonníka*
- *zákon č. 87/1990 Zb.*, ktorý zaviedol do *Občianskeho zákonníka* peňažnú satisfakciu § 13 OZ ako nový prostriedok ochrany proti ohrozeniu alebo neoprávneným zásahom do osobnostných práv,
- právna úprava rehabilitácií, reštitúcií, privatizácie, ktorými sa začalo znovu rozdeľovanie vlastníckych titulov v spoločnosti,
- transformačné právne predpisy, ktoré uznávajú obce za samostatné právne subjekty,
- vznik komunálneho vlastníctva obcí *Zákon č. 138/1991 Zb. o majetku obcí*,

- transformácia družstiev vychádzajúca zo *Zákona č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vysporiadaní majetkových nárokov v družstvách.*

J. Husár (2006, s. 102) uvádza, že novelou *Hospodárskeho zákonníka* zákonom č. 103/1990 Zb. sa začali vytvárať prvé obchodné spoločnosti a od začiatku prevládala forma spoločností s ručením obmedzeným. Chod spoločností s ručením obmedzeným sa vyznačoval skôr improvizáciou, prijímaním rozhodnutí zodpovedajúcich aktuálnej situácii s absenciou koncepčného rozhodovania. Podľa J. Husára (2006, s. 102) nebola ani právna istota medzi spoločníkmi, spoločnosťou a spoločníkmi dostatočná. *Obchodný zákonník* č. 513/1991 Zb. bol prijatý 5. novembra 1991 v období existencie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, v podmienkach federácie bol dvakrát novelizovaný, *Zákonom č. 264/1992 Zb.* a *Zákonom č. 600/1992 Zb.*

4.1.2 Občianske právo v Slovenskej republike

Po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a vzniku nových európskych štátov Slovenskej republiky a Českej republiky došlo k recepcii právneho poriadku, ktorý platil na území Slovenska do 31. decembra 1992. *Občiansky zákonník* č. 40/1964 Zb. sa vo svojom novelizovanom znení stal *Občianskym zákonníkom* Slovenskej republiky a predstavuje základný právny predpis súkromného práva. Z členstva Slovenska v Európskej únii vyplynuli pre Slovensko harmonizačné predpisy národného práva s európskym právom najmä v oblasti ochrany spotrebiteľa a oblasti duševného vlastníctva. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 83) uvádzajú, že harmonizačné procesy oblasť občianskeho práva výrazne nezasahujú. J. Husár (2006, s. 103) uvádza, že v oblasti obchodného práva sa slovenská legislatíva práva obchodných spoločností po rozdelení Českej a Slovenskej republiky zameriavala na obmedzovanie niektorých neakceptovateľných praktík, ktoré sa uplatňovali v novovytvorených obchodných spoločnostiach. Stalo sa tak z dôvodu, že spoločnosti s ručením obmedzeným a akciové spoločnosti sa z existenčných a ekonomických dôvodov usilovali o presadenie vlastných záujmov na úkor

minoritných spoločníkov, veriteľov, štátu a iných podnikateľských subjektov. J. Husár (2006, s. 104) k takémuto obdobiu zaraďuje obdobie rokov 1993 – 1997. Legislatíva musela reagovať na právne potreby spoločnosti pružne. Právna úprava obchodných spoločností prešla do roku 1998 len malými právnymi úpravami, výraznejšie a dôslednejšie právna úprava obchodných spoločností precizovala po roku 1998. Právna úprava sa sprísňovala najmä so snahou eliminovať prípady obchádzania účelu zákona a zároveň posilňovať bezpečnosť podnikateľského prostredia. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 83 – 84) uvádzajú zaznamenané legislatívne výstupy od roku 1990 z dôvodu harmonizácie národného a európskeho právneho poriadku v oblasti ochrany spotrebiteľa a v oblasti duševného vlastníctva:

- *Zákon č. 294/1999 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom*, smernica Rady č. 85/374/EHS o zblížovaní zákonov, iných právnych predpisov a administratívnych opatrení členských štátov vo veci zodpovednosti za vady výrobkov,
- *Zákon č. 108/2000 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom a zásielkovom predaji*, smernica Rady č. 85/577/EHS o ochrane spotrebiteľa pri zmluvách uzatváraných mimo prevádzkových priestorov,
- Smernica č. 90/314/ EHS týkajúca sa komplexu cestovných, dovolenkových a výletných služieb zabezpečila zakotvenie „Zmluvy o obstaraní zájazdu“ do Občianskeho zákonníka,
- Smernica č. 91/308/EHS – vo vzťahu k predchádzaniu zneužitia finančného systému na pranie špinavých peňazí,
- Novela Občianskeho zákonníka č. 150/2004 Z. z. zabezpečila prebratie do právneho poriadku Slovenskej republiky tri európske smernice :
 1. smernica Rady č. 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách,
 2. smernica Rady č. 94/47/ES o kúpe práva na sezónne užívanie nehnuteľností,

3. smernica Rady č. 1999/44/ES o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a súvisiacich zárukách.

J. Husár (2006, s. 104) uvádza, že doplnením a zmenou *Obchodného zákonníka Zákonom č. 106/1995 Zb.* umožnil § 190 právo zvolať kedykoľvek valné zhromaždenie akciovej spoločnosti jedinému akcionárovi v prípade jeho zvolania, ktorého pôsobnosť tento akcionár vykonáva. V oblasti práva obchodných spoločností došlo k aproximácii národného práva s právom Európskej únie. Medzi desať prijatých smerníc, ktoré boli v procese aproximácie prijaté do slovenského zákonodarstva v oblasti práva obchodných spoločností patria:

- smernica Rady č. 68/151/EHS o koordinácii ochranných opatrení, ktoré sú na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb vyžadované v členských štátoch od spoločností za účelom dosiahnutia rovnocennosti týchto opatrení,
- smernica Rady č. 77/91/EHS o koordinácii ochranných opatrení, ktoré sú na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb vyžadované v členských štátoch od spoločnosti pri zakladaní akciových spoločností a pri udržovaní a zmene ich základného kapitálu, za účelom dosiahnutia rovnocennosti týchto opatrení,
- smernica Rady č. 78/855/EHS o fúziách akciových spoločností,
- smernica Rady č. 78/660/EHS o ročných účtovných závierkach niektorých foriem spoločnosti,
- smernica Rady č. 82/89/EHS o rozdelení akciových spoločností,
- smernica Rady č. 83/349/EHS o konsolidovaných účtovných závierkach,
- smernica Rady č. 84/253/EHS o schvaľovaní osôb poverených vykonávaním auditov účtovných dokumentov,
- smernica Rady č. 89/664/EHS o zverejňovaní pobočiek vytvorených v členskom štáte niektorými formami spoločnosti riadiacich sa právom iného štátu,
- smernica Rady č. 89/667/EHS v oblasti práva spoločností o spoločnostiach s ručením obmedzeným s jediným spoločníkom,
- smernica Rady č. 2004/25/ES o ponukách prevzatia.

Právo obchodných spoločností už nie je len doménou súkromného práva, je previazané s normotvornou činnosťou orgánov pôsobiacich v oblasti

hospodárstva, účtovníctva, auditu, zdaňovania. Podľa J. Husára (2006, s. 106) je tak právo obchodných spoločností previazané s:

- právom k obchodnému menu,
- právom sídla,
- registračným právom,
- právom účtovným,
- právom auditorským,
- právom konkurzným,
- právom cenných papierov,
- daňovým právom.

L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 13) tvrdia, že „*idea práva, ako ho chápeme dnes, má svoj pôvod na prelome 18. a 19. storočia, okolo roku 1800. Dovtedy sa vládnuce elity stále usilovali udržiavať dojem starého dobrého práva*“. Podľa J. Ciráka a S. Ficovej (2008, s. 87) sa občianske právo a *Občiansky zákonník* hlásia k tradičným postulátom a princípom súkromného práva podobne ako legislatívy vo vyspelých demokraciách avšak pre svoju nekonzistenciu nemajú potrebnú súdržnosť. Vo vyspelých demokraciách sa uplatňuje trhové hospodárstvo, vlastnícka sloboda, súkromnoprávna autonómia, zmluvná voľnosť, ochrana dobromyseľnosti. Partikularizmus slovenského súkromného práva je posilňovaný práve harmonizáciou slovenského občianskeho práva s európskym komunitárnym právom.

4.1.3 Kvalitatívny vplyv právnych dejín na občianske právo v súčasnej legislatívnej úprave Slovenskej republiky

Vplyv dejín na vývoj spoločnosti je nesporný, preto pokladáme za potrebné v analýze historického vývoja práva na území Slovenskej republiky venovať pozornosť právnym dejinám, historickému vývoju práva od otrokárskej spoločnosti po súčasnosť a v tvorivej komparácii zachytiť najvýraznejšie historické udalosti, ktoré ovplyvnili súčasný stav občianskeho práva na území Slovenska. Cieľom kapitoly je podať ucelenú prehľadnú analýzu vývoja historických udalostí na území dnešného Slovenska,

štátoprávne historické fakty, prehľad vývoja práva na území Slovenska v historickom kontexte, štátnej organizácie, foriem a prameňov práva a tak zachytiť najvýznamnejšie momenty histórie, ktoré mali vplyv na komplexný charakter štátu na území Slovenska a úroveň práva platného na našom území v jednotlivých historických etapách.

Komparáciou jednotlivých najvýznamnejších vývojových fáz právnych dejín predstavujeme termíny, právne koncepcie, právne fakty, inštitúty, ktoré sa stali základom súčasného základného súkromnoprávneho kódexu. Základným inštitútom súkromného práva je právo vlastnícke, ktoré je rámcovo upravené len v *Občianskom zákonníku* na ktorého vznik mali nesporne vplyv všetky dejinné udalosti, ktoré na území Slovenska v historickom vývoji spoločnosti a práva prebehli.

L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 45) uvádzajú, že *„právne dejiny môžu rozvíjať právnu morálku, učiť právnický mysliet, upozorniť na vývojové trendy v práve a na faktory, ktoré tento vývoj ovplyvňujú“*.

Občianske právo predstavuje základ každého právneho poriadku. Pojem „občianske“ sa používa od dôb Francúzskej revolúcie prijatím Napoleonovho Code civil. Pojem občianske právo sa na Slovensku objavil až v roku 1950, dovtedy sa na území Slovenska hovorilo o všeobecnom súkromnom práve. Snahy unifikovať občianske právo existovali v Československu už v roku 1918 (Mosný, Hubenák, 2005, s. 128). Na Slovensku do roku 1950 platilo uhorské právo, uhorské zákony a obyčaje., tie boli do istej miery ovplyvnené rakúskym občianskym právom, ktoré platilo na území českých krajín (Varga, PENonline, online). V osobnom práve podľa Ústavnej listiny z roku 1920 § 105 platilo, že u fyzických osôb sú si obe pohlavia rovné, medzi mužmi a ženami však platili rozdiely v oblasti občianskeho práva. Žena podľa § 15 z. čl. 20/1877 o úprave poručenských a opatrovníckych záležitostí nemala moc zodpovedajúcu moci otcovskej a ako poručník mohla žena túto funkciu vykonávať, len ak bola matkou, matkou osvojiteľkou, manželkou. Žena nerozhodovala počas manželstva o vene a koakvizícii (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 104). K porušeniu základnej zásady právnej rovnosti fyzických a právnických osôb došlo v roku 1950, kedy bola do *Občianskeho zákonníka* zakotvená preferencia

socialistických právnických osôb. Spôsobilosť fyzických osôb na práva vznikala narodením a zanikala smrťou alebo vyhlásením za mŕtveho podľa slovenského *Zákona č. 252/1921 Zb.* (Luby, 2002, s. 166). Podľa § 7 *Zákona č. 40/1964 Zb.* spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením, túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé. Plnoletosť a plná spôsobilosť na právne úkony sa v Československu podľa *z. č. 447/1919 Zb. z. a n. o znížení veku plnoletosti* nadobúdala v 21. roku. (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 126). Podľa platného *Občianskeho zákonníka* sa plnoletosť v súčasnosti nadobúda dovŕšením osemnásteho roku. Stalo sa tak už v roku 1949 *zákonom č. 266/1949 Zb.* Zásahom do osobného práva a úpravy právnej spôsobilosti bolo v Protektoráte aj v Slovenskom štáte nariadenie *č. 65/1939 Sl. z. o vymedzení pojmu žid*, išlo o rasové zákonodarstvo. V Slovenskej republike je *občiansky zákonník č. 40/1964 Zb.* základným právnym predpisom súkromného práva spoločným pre občianske, obchodné, pracovné a rodinné právo. V *Občianskom zákonníku* je v jeho základných rysoch upravené všetko, čo sa týka účastníkov právnych vzťahov, vlastníctva, spôsobu jeho nadobudnutia a ochrany, vecných práv, právnych úkonov a predpokladov ich platnosti, zmlúv, majetkových vzťahov bez ohľadu na to, či ide o fyzické osoby, právnické osoby alebo štát (Fekete, 2007, s.14). *Občiansky zákonník* upravuje typické občianskoprávne vzťahy akými sú dedenie, zodpovednosť za škodu, problematika bezdôvodného obohatenia a iné občianskoprávne vzťahy.

Rodinné právo bolo po vzniku Československa na Slovensku upravené čiastočne *zák. čl. 31/1894 o manželskom práve*, k jeho novelizácii došlo rozlukovým *zákonom č. 320/1919 Zb. z. a n.*, dovedy bolo možné podľa uhorského manželského zákona uzavrieť manželstvo len civilnou formou. Podstatnou zmenou po novele bola teda možnosť rozluky, rozvodu aj pre katolíkov, čo nebolo do 14. júla 1919 možné, možnosť uzavretia manželstva fakultatívne oboma formami, teda cirkevnou i občianskou formou, možnosť zániku manželstva smrťou, vyhlásením za mŕtveho, rozlukou, rozvodom od stola, čo v majetkovom ohľade znamenalo rovnaké účinky ako rozluka. Rodinné právo sa vyčlenilo z občianskeho práva ako samostatné právne odvetvie jeho kodifikáciou a unifikáciou *zákonom č. 265/1949 Zb.* zo dňa 7.

decembra 1949 o rodinnom práve. Podľa L. Vojáčka, J. Kolárika, T. Gábriša (2011, s. 128) prínosom cirkvi a kánonického práva do rodinného práva súčasnosti je v tom, že cirkev ovplyvnila formálne požiadavky pri vzniku manželstva, požiadavku slobodného vyjadrenia vôle pred treťou osobou, nezávislou osobou, kňazom. Ideu manželských prekážok rovnako vytvorila cirkev, ide napríklad o prekážku príbuzenstva. Reformácia priniesla zmluvný pohľad na manželstvo, nie pohľad sviatosťný a pripustila rozvod. Podľa súčasnej právnej legislatívy je rodinné právo upravené *Zákonom č. 36/2005 Z. z. o rodine* z 19. januára 2005.

Dedenie podľa skupín dedičov sa zavádzalo spolu so šírením recepcie rímskeho práva v 16. storočí. Podľa rakúskeho ABGB mohol mať posledný poriadok viaceré formy – pred súdom, pred notárom, písomnú pred svedkami, ústnu formu. Na území Slovenska náležitosti závetov, dedičských zmlúv a darovaní pre príchod smrti upravoval *zákonný článok 16/1876*. Rozdielom v dedičskom práve českej a slovenskej republiky bolo, že na Slovensku k dedeniu dochádzalo okamihom smrti poručiteľa, v Česku až rozhodnutím o dedičstve (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 133). Dedenie zo zákona priniesol až občiansky zákonník v roku 1950. Hlavným rozdielom medzi pôvodnou rakúskou a uhorskou úpravou bolo, že závet bol jedinou formou posledného poriadku, musel byť písomný, vyhotovený vlastnoručne, vlastnoručne podpísaný pred svedkami, vyhotovený pred súdom alebo pred notárom. Nezachovali sa žiadne prežitky ako dedičské zabezpečenie žien, vdovské právo a dedenie. Dedičské právo upravoval od roku 1964 nový Občiansky zákonník, podľa ktorého bolo možné dedenie zo zákona alebo zo závetu. Od roku 1982 sa stali potomkovia neopomenuteľnými dedičmi a nemohli byť vydedení. V súčasnej legislatívnej úprave *Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb.* je dedenie upravené § 460 - § 487.

Vecné právo zahŕňa právo vlastnícke, držbu a vecné práva k cudzej veci. Dodnes je vlastnícke právo ovplyvnené rímskym právom na základe recepcie rímskeho práva od čias stredoveku. Prameňom vlastníckeho práva je aj činnosť prirodzenej školy, ktorá vytvorila v 17. a 18. storočí myšlienky, ktoré sa stali v 19. a 20. storočí obsahom občianskych zákonníkov (Hlavsa, Vietor, 1957, s.

111). Dodnes sa podľa rímskeho práva členia veci na veci hnutelné a nehnuteľné. Rímskym prvkom je členenie vecí na veci spôsobilé byť vo vlastníctve súkromnou osobou a veci mimo vlastníckej dispozície súkromnou osobou. V 12. storočí bola rímskonemeckými panovníkmi vytvorená osobitná kategória v rámci *res publicae*, ktorú mali vlastníť výlučne cisári. *Regalia* boli regálne práva na bane, poľovanie, odúmrt' a iné práva. V Ríme sa vyvinula možnosť prevodu vlastníckeho práva listinou, *Code civil* sa však priklonil k názoru prirodzenoprávnej školy. Zakotvila sa možnosť prevodu vlastníckeho práva na základe konsenzu, bez potreby registrácie a formálneho obradného odovzdania. Vlastnícke právo bolo právom absolútnym. Stredovekí právnici vytvorili koncepciu duálneho vlastníctva, vo francúzskom *Code civil* bola zakotvená koncepcia rímskeho výlučného vlastníctva. Vecné práva k cudzej veci sa podľa rímskoprávneho vzoru a ako spôsob obmedzenia vlastníckeho práva zachovali dodnes. Podiel na zachovaní tzv. vecných práv k cudzej veci mala výstavba železníc na cudzích pozemkoch v 19. storočí. V Rakúsku predstavovali obmedzovanie vecných práv, konkrétne vlastnícke práva zákony umožňujúce výstavbu vodných diel a železníc. V Československu to zabezpečovali zákony o vyvlastňovaní pozemkovou reformou. *Zákon záborový č. 215/1919 Zb. z. a n., zákon prídelový č. 81/1920 Zb. z. a n., zákon náhradový č. 329/1920 Zb. z. a n.* Do súkromného vlastníckeho práva došlo na Slovensku na základe Benešových dekrétov a *zákona o revízii pozemkovej reformy č. 142/1947 Zb.* a na základe arizačného zákonodarstva a rasového zákonodarstva Protektorátu Čechy a Morava a Slovenského štátu (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 137). Na základe občianskeho zákonníka z roku 1950 z vlastníctva plynú pre vlastníka nielen práva ale aj povinnosti. Zákonník definoval veci, veci v právnom zmysle boli ovládateľné hmotné predmety a prírodné sily, ktoré slúžia ľudskej potrebe. Podľa zákonníka boli stavby zaradené medzi nehnuteľnosti, dovtedy rakúsky ABGB za nehnuteľnosti pokladal pozemky. Občiansky zákonník z roku 1964 rozlišoval socialistické spoločenské vlastníctvo, osobné vlastníctvo a iba okrajovo súkromné vlastníctvo. Primárnym podľa Občianskeho zákonníka z roku 1964 bolo socialistické spoločenské vlastníctvo a z neho sa odčlenením

previedli veci do osobného vlastníctva. Súkromné vlastníctvo bolo upravené v poslednej časti zákonníka. V roku 1982 bola ochrana držby novelizáciou zákonníka znovu zavedená a novelou z roku 1990 boli upravené aj vecné práva k cudzej veci. Vecné práva v súčasne platnej legislatívnej úprave sú ošetrené *Občianskym zákonníkom č. 40/1964 Z. v § 123 - § 151.*

Záväzkové právo je považované za relatívne právo, čo znamená, že pôsobí iba medzi stranami daného právneho vzťahu. V neskorom rímskom práve sa rozlišovali záväzky zo zmluvy, deliktu. Rímske právo vytvorilo koncepciu kauzálnych kontraktov – reálnych a konsenzuálnych. Stredoveké právo prevzalo koncepciu spísomnenia zmlúv v podobe cartae. Cartae predstavovalo zárodok zmenkového práva, v 13. storočí sa tento postup uznania dlhu dlžníkom a prevedenie na iného veriteľa do Francúzska a v 14. storočí do Nemecka. Československé záväzkové právo sa v českých krajinách opieralo o úpravu ABGB, novelizovaného v rokoch 1914, 1915, 1916. Na území Slovenska neexistovalo komplexné pokrytie matérie záväzkového práva. Na území Slovenska bola služobná zmluva upravená *zákonom č. 244/1922 Zb. z. a n.* (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 130). Záväzkové právo pokrýval až Občiansky zákonník z roku 1950. Občiansky zákonník z roku 1950 pokrýval vzťahy medzi občanmi, hospodárske vzťahy medzi socialistickými organizáciami. Občianskym zákonníkom boli pokryté záväzkové práva a hospodárske zmluvy. Záväzkové právo bolo v roku 1964 z občianskeho zákonníka vypustené. Zmluvná sloboda bola v záväzkovom práve obmedzená štátnym zásahom v podobe podmienky predchádzajúceho súhlasu štátneho orgánu pri nakladaní s predmetom zmluvného vzťahu (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 140 – 142). Súčasná legislatíva upravuje záväzkové právo v *Občianskom zákonníku č. 40/1964 Zb.*

Právo duševného vlastníctva je súčasťou súkromného práva. Zahnutie práva autorského a ostatných osobnomajetkových práv do práva duševného vlastníctva sa začalo v 19. storočí. Stalo sa tak súbežne s vedeckotechnickým pokrokom, čím sa umožnilo kopírovanie a rozširovanie autorských diel, technických vynálezov. Autorské právo bolo v Československu upravené *zákonom č. 218/1926 Zb. z. a n.* Autorské právo zahŕňalo ochranu literárnych,

umeleckých a fotografických diel. Právne pomery medzi pôvodcom a nakladateľom upravoval *zákon č. 106/1923 Zb. z. a n.* (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 144) Autorský zákon znovu upravil až *zákon č. 115/1953 Zb. o autorskom práve*, neskôr *zákon č. 35/1965 Zb. o literárnych, vedeckých a umeleckých dielach*. Na Slovensku upravoval patentové právo *zákonný článok 37/1895, zákon č. 305/1919 Zb. z. a n.*, ktorý bol zrušený a na Slovensku platil pôvodný rakúsky zákon z 11. januára 1897. Inštitút zlepšovateľa a jeho právnu ochranu na zákonnej úrovni pokryl až *zákon č. 6/1952 Zb. spolu s úpravou vynálezov*. Neskôr na ne nadviazal *zákon č. 527/1990 Zb. o vynálezoch, priemyselných vzoroch a zlepšovacích návrhoch*. Ochranné známky na Slovensku upravovali zákony z rokov 1952 a 1988 o ochranných známkach. Oblasťou chránenou právom duševného vlastníctva je aj obchodné meno, pôvodne ho chránil obchodný zákonník, ktorý po jeho zrušení nahradil Občiansky zákonník z roku 1985. Dnes je obchodné meno a jeho problematika upravená v *Obchodnom zákonníku č. 513/1991 Zb.*

Občianske právo procesné vychádza zo stredovekých základov rímsko-kánonického procesu. Občianske procesné právo upravuje postup súdov pri rozhodovaní o právach a povinnostiach vyplývajúcich z hmotného súkromného práva - práva duševného vlastníctva, pracovného práva. Na rímsko-kánonickom procese sa podpísali dvaja autori 13. storočia Tancred a Durant. V roku 1216 napísal Tancred *Libellus ordinis iudicarii*, Durantis napísal v roku 1236 *Speculum iudiciale*. Tancredova kniha bola rozdelená na štyri časti – účastníci konania, predbežné konanie do litiskontestácie, proces od litiskontestácie po vynesenie rozsudku a výkon rozhodnutia. Durantisova matéria mala štyri časti – účastníci, konanie a výkon rozhodnutia, trestný proces, procesné kroky. Nový proces sa vyznačoval písomnosťou, neverejnosťou, odbornosťou sudcov a dlhším trvaním procesu. Dovtedy sa spory riešili neodborníkmi ústnym vyriešením priamo na mieste pri verejnom konaní a na jednom zasadnutí. Proces občianskeho práva sa sformalizoval zavedením doktríny právneho hodnotenia dôkazov (Viator, Hlavsa, 1957, s. 146 – 147). Nehodnotila sa už voľne, boli vytvorené pravidlá počtu svedkov, kvality svedectiev a dôkazných prostriedkov. Formálnosť procesu viedla

k zjednodušeniu procesu. Zjednodušenú a zrýchlenú verziu procesu zaviedol pápež Klement V. v roku 1306. Zjednodušený proces sa mal používať vo vymedzených prípadoch od roku 1311. Po Taliansku sa proces rozšíril do celej Európy a tak ovplyvňoval sekulárne súdnictvo. V roku 1895 bol zavedený rakúsky občiansky súdny poriadok spolu s jurisdikčnou normou a exekučným poriadkom. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 147) uvádzajú, že zisťovanie skutkového stavu bolo podriadené zásade formálnej pravdy. Nebolo teda potrebné zisťovať skutočnú pravdu, hodnotili sa iba dôkazy predložené stranami a získané súdom. Uhorský občiansky súdny poriadok sa stal účinným *zákonným článkom 54/1912*, ktorý obsahoval úpravu exekučného konania, zaviedol nový osobitný formálny prameň vzniku uhorského práva – decízie uhorskej kúrie. Zásadami uhorského občianskeho súdneho poriadku boli ústnosť, bezprostrednosť, verejnosť, dispozičná zásada, prejednávacia zásada, voľné hodnotenie dôkazov, sloboda procesného konania (Mosný, Hubenák, 2005, s. 139). Občiansky súdny poriadok bol unifikovaný až 25. októbra 1950 *zákonom č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach*. Základné princípy občianskeho súdneho poriadku z roku 1950 boli zásada materiálnej pravdy, nerozlišovalo sa konanie sporové a nespоровé, bolo posilnené postavenie prokurátora, ktorý mohol zasahovať aj do civilnoprávných prípadov, využíval kombináciu inkvizičného a akuzačného procesu. Dôkaznými prostriedkami boli svedkovia, znalci, listiny a ohliadka. Opravnými prostriedkami boli odvolanie, sťažnosť a mimoriadnymi opravnými prostriedkami boli obnova konania a sťažnosť pre porušenie zákona (Vietor, Hlavsa, 1957, s. 152). Výkonní úradníci boli na exekučnom súde poverení na výkon rozhodnutia (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 149). Mimosúdne rozhodcovské konanie nebolo pripustené medzi fyzickými osobami iba medzi československými právnickými osobami. *Občiansky súdny poriadok* z roku 1950 nahradil nový zostručnený *občiansky súdny poriadok Zákona č. 99/1963 Zb.* platný dodnes, ktorý neobsahoval ustanovenia o prejednávaní dedičstva a o veciach súdnej úschovy, úpravu konania o manželských veciach, zistení o zapretí otcovstva, nájomných veciach, ustanovenia o pomere k cudzine. *Novela č. 519/1991 Zb. v občianskom súdnom poriadku zákona č. 99/1963 Zb.*

priniesla odstránenie rozsiahlej účasti prokurátora v občianskom súdnom konaní a sťažnosť pre porušenie zákona nahradilo dovolenie.

Pozemkové právo má svoje pramene v predpisoch o pozemkovej reforme, územnom plánovaní a stavebnom poriadku, o evidencii nehnuteľností, hospodársko-technických úpravách pozemkov, užívaní pôdy a iného poľnohospodárskeho majetku, o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu, prieskume pôd, v hospodárskom zákonníku a občianskom zákonníku z roku 1950. Do roku 1950 platili predpisy v oblasti evidencie vlastníckych vzťahov k pozemkom a viedli sa osobitné pozemkové knihy a pozemkové katastre (Hubenák, 1998, s. 102). Od roku 1950 sa na prevod vlastníckeho práva nevyžadoval vklad do pozemkovej knihy. Evidencia zmien vo vlastníckych vzťahoch sa nevedla do roku 1964, kedy bol prijatá *Zákon č. 22/1964 ZB. o evidencii nehnuteľností*. Zjednotila sa tak evidencia nehnuteľností orgánmi geodézie a katastra, ktorý zahŕňal aj evidenciu vlastníckych vzťahov k pôde. Prelomovým sa aj v tomto prípade stal rok 1989, ktorý umožnil reštitúciu vlastníckych vzťahov k pôde na základe *Zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku*. Základnou zásadou zákona bolo ustanovenie, že okrem vlastníka majú právo užívať pôdu iné osoby len na základe zmluvy uzavretej vlastníkom alebo na základe zmluvy uzavretej pozemkovým fondom. (Vojáček, Kolárik, Gábriš, 2011, s. 155).

Obchodné a živnostenské právo má pôvod v rímskoprávnej spoločenskej zmluve societas, ktorá nepoužívala osobitnú právnu subjektivitu a spoločníci mohli svoje členstvo ukončiť kedykoľvek. Posun v oblasti spoločenských zmlúv nastal v stredoveku. Spoločenské zmluvy sa začali uzatvárať na dobu určitú a stali sa základom prvých obchodných spoločností v Taliansku pod názvom compagnia. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 157) uvádzajú, že v Nemecku sa presadila stredoveká koncepcia osobitnej právnej subjektivity a koncepcia právnickej osoby. Cirkevný zákaz brania úrokov sa obchádzal po vytvorení komanditnej spoločnosti a to tak, že jeden zo spoločníkov poskytol peňažné prostriedky inému, ktorý vykonával obchod a zisk si rozdelili spoločne. Spoločník, ktorý poskytol finančné prostriedky ručil len do výšky

svojho vkladu, obmedzene rovnako ako v dnešnej komanditnej spoločnosti. Na základe týchto skutočností sa vytvorila myšlienka ručenia obmedzeného a podpísala sa pod vznik anonymných spoločností, podľa súčasnej právnej úpravy akciových spoločností. K unifikácii obchodného práva došlo v roku 1950 podobne ako v iných právnych odvetviach. Do roku 1950 platil na Slovensku obchodný zákon z roku 1875 – uhorský zákonník. Uhorský zákonník platný na území Slovenska vychádzal z nemeckého obchodného zákonníka z roku 1861 a obsahoval družstevné, poisťovacie právo, ustanovenia o verejných skladištiach a o nakladateľskom obchode. Uhorský zákonník poznal verejnú spoločnosť, komanditnú spoločnosť, účastinnú spoločnosť a družstvo. Uhorský zákonník z roku 1875 nepoznal spoločnosti s ručením obmedzeným, komanditné spoločnosti na účastiny ani tiché spoločnosti (Hubenák, 1998, s. 93). Možnosť využitia právnej formy spoločnosti s ručením obmedzeným nastala na Slovensku až prijatím *zákona č. 271/1920 Zb. z. a n.* Zmenkovými zákonmi platnými na území Slovenska boli *zákony č. 51/1850, zák. čl. 27/1876, zákon č. 1/1928 Zb. z. a n., zákonmi z roku 1941.* Na Slovensku *platil živnostenský zákon č. 17/1884.* K zjednoteniu živností došlo v roku 1924 *zákonom č. 259/1924 Zb. z. a n.* podľa ktorého sa živnosti rozdeľovali na slobodné, remeselné, koncesované avšak zákon neobsahoval definíciu živnosti. L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš (2011, s. 159) uvádzajú, že obchodné a živnostenské komory fungovali na základe *zákona č. 85/1868 r. z. a zák. čl. 6/1866* na základe ktorých sa členstvo v obchodných a živnostenských komorách stalo povinným. Živnostenské podnikanie výrazným spôsobom ovplyvnil *zákon č. 162/1935 Zb. z. a n.* a to zavedením numerus clausus – obmedzenie počtu živností určitého druhu. Na zriadenie živností bol potrebný súhlas ministerstva priemyslu (Hubenák, 1998, s. 93). V období druhej svetovej vojna došlo k obmedzeniu podnikateľských aktivít židov arizačným *zákonom č. 113/1940 Sl. z. a židovský kódex – vládne nariadenie č. 198/1941 Sl. z.* Najväčším zlomom v novodobej histórii obchodného a živnostenského práva bol občiansky zákonník z roku 1950, ktorý zrušil rakúsky i uhorský obchodný zákonník. Živnostenský zákon bol zrušený až neskôr v roku 1965. V období znárodňovania boli vytvorené národné

podniky, ktoré zriaďoval minister, boli majetkom štátu a stali sa právnickými osobami. Socialistický právny poriadok zachoval v obchodnom práve len formu akciovej spoločnosti (Husár, 2006, s. 101). Hospodársky zákonník bol prijatý v roku 1964 *zákonom č. 109/1964 Zb.*. Z krajín socialistického bloku prijala ČSSR Hospodársky zákonník ako jedinú a zákonník upravoval vzťahy vznikajúce pri riadení národného hospodárstva a pri hospodárskej činnosti socialistických organizácií. Hospodársky zákonník bol posledný krát novelizovaný v roku 1990, v roku 1991 bol do platnosti prijatý 5. novembra *Obchodný zákonník č. 513/1991 Zb.*, ktorý upravuje podľa §1 postavenie podnikateľov, obchodné záväzkové vzťahy a iné vzťahy súvisiace s podnikaním. J. Husár (2006, s. 103) uvádza, že spočiatku mal *Obchodný zákonník* liberálnu úpravu zakladania obchodných spoločností, liberálnu úpravu povinností spoločníkov voči spoločnosti, prijímania rozhodnutí orgánov obchodných spoločností a zároveň *Obchodný zákonník* len v minimálnej miere upravoval zrušovanie obchodných spoločností a proces ich likvidácie, ochranu práv spoločníkov a veriteľov. Na základe týchto skutočností rástol počet spoločností s ručením obmedzeným, ktoré boli podkapitalizované a neboli schopné naplniť podnikateľské zámery či plniť prijaté záväzky čo predpokladalo nutnosť zmeny právnej úpravy zakladania obchodných spoločností a zároveň vytvárania reálneho základného imania, rušenia a likvidácie obchodných spoločností. Slovenská legislatívna úprava sa po rozdelení Českej a Slovenskej republiky zameriavala na elimináciu neakceptovateľných praktík spoločností s ručením obmedzeným a akciových spoločností, ktoré sa snažili o presadzovanie vlastných záujmov, čím diskriminovali minoritných spoločníkov, veriteľov, štát a iné podnikateľské subjekty. Cieľom legislatívnej úpravy práva obchodných spoločností bolo:

- eliminovať vznik obchodných spoločností bez cieľavedomých podnikateľských zámerov,
- vytváranie vzájomne previazaných reťazcov obchodných spoločností,
- eliminovať tunelovanie,
- znevýhodňovanie a okrádanie minoritných spoločníkov,
- eliminovať neprípustné praktiky pri konkurzoch,

- odstrániť nerešpektovanie zmien v zložení spoločníkov, akcionárov a zmien v činnosti orgánov spoločnosti a manažmentu spoločnosti.

V pozitívnom zmysle sa zmena úpravy legislatívy práva obchodných spoločností prejavila a zakotvila v:

1. *Zákone č. 106/1995 Zb.*, ktorým sa menil a doplnil *Obchodný zákonník* a ktorým sa zmenilo ustanovenie § 190, v zmysle, že bolo priznané právo zvolať kedykoľvek valné zhromaždenie jedinému akcionárovi akciovej spoločnosti, v prípade zvolania valného zhromaždenia, ktorého pôsobnosť tento jediný akcionár vykonáva,

2. *Zákone č. 171/1955 Zb.*, ktorý mení a dopĺňa zákon o cenných papieroch a v zmysle ktorého akcie na doručiteľa môžu mať len zaknihovanú podobu,

3. *Zákone č. 426/2002 Z. z.*, ktorý upravil ručenie nástupníckych spoločností za záväzky spoločnosti zaniknutej pri rozdelení.

4.1.4 Harmonizácia občianskeho práva a právneho poriadku Slovenskej republiky s európskym súkromným právom

Charakteristickou črtou druhej polovice 20. storočia je európska integrácia v oblasti politického, hospodárskeho vývoja a života, integrácia v oblasti právnej vo forme harmonizácie a unifikácie právnych poriadkov niektorých európskych štátov. Výsledkom integrácie špecifického právneho poriadku Európskej únie je európske právo. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 110) definujú európske právo ako akékoľvek objektívne právo štátov Európy, právo Európskych spoločenstiev. Na základe skutočnosti, že povaha európskeho práva je odlišná od právnych poriadkov členských štátov Európskej únie, sú stanovené princípy koexistencie právnych rovín noriem európskeho práva a právnej úpravy členských štátov. Európsky súdny dvor stanovil vo svojej judikatúre základné princípy aplikácie európskeho práva:

1. princíp nadradenosti európskeho práva,
2. princíp priamej použiteľnosti európskeho práva,
3. princíp priameho bezprostredného účinku európskeho práva,

Princípom prednosti európskeho práva je stanovený primát európskeho práva a nadradenosť voči právnym poriadkom členských štátov Európskych spoločností. Na základe týchto skutočností má národný súd v Slovenskej republike prednostne aplikovať normu európskeho práva v prípadoch, keď je národná právna norma v rozpore s normou európskeho práva. Slovenská republika má vo svojej národnej legislatíve povinnosť neprijat' nové právne úpravy, ktoré by boli v rozpore s existujúcou európskoprávnou úpravou. Princípom priamej použiteľnosti európskeho práva sa rozumie automatická a nepodmienená platnosť európskeho práva v členských štátoch Európskej únie v prípadoch, keď to stanovuje primárne právo. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 112) uvádzajú, že priame účinky európskeho práva nastávajú priamo a nie je potrebná transpozícia do vnútroštátneho poriadku. Z uvedeného vyplýva, že fyzická alebo právnická osoba sa môže dovoliavať aplikácie európskeho práva pred národným súdom. Pod princípom priameho bezprostredného účinku európskeho práva sa rozumie, že *„akýkoľvek subjekt práva členského štátu sa na orgány Európskej únie môže obrátiť v prípade, ak sa domnieva, že práva priznané európskou normou boli domovským štátom porušené jeho“* (Cirák, Ficová, 2008, s. 112). Primárne právo Európskej únie má priznaný priamy účinok ak obsahuje jasnú a ničím nepodmienujúcu formuláciu a nevyžaduje osobitný legislatívny zásah zo strany členského štátu. Priamy účinok majú zo sekundárneho práva nariadenia, smerniciam môže stanoviť priamy účinok len Európsky súdny dvor a to v konkrétnom prípade a za splnenia podmienok:

- formulácia smernice musí byť jasná a zrozumiteľná,
- smernica musí byť právne dokonalá a bezpodmienečná,
- smernica musí priznávať určité, konkrétne opatrenie.

Právny poriadok Európskej únie sa stal vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky. Európske právo nepozná jednotný pojem občianske právo, kľúčovými oblasťami legislatívy Európskej únie z oblasti občianskoprávnej úpravy sú právna úprava duševného vlastníctva a ochrana spotrebiteľa. Harmonizácia s európskym právom v oblasti práva duševného vlastníctva prebehla prijatím *Zákona č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a o právach súvisiacich s autorským právom,*

ktorý venuje zvýšenú pozornosť ochrane práv autorov počítačových programov, úprave nepravých licencií a osobitným právam k databázam. *Zákon č. 435/2001 Z. z. o patentoch, dodatkových ochranných osvedčeniach a o zmene a doplnení niektorých zákonov* zharmonizoval slovenskú právnu úpravu s európskou legislatívou v oblasti definície patentového práva ako relatívne samostatnej oblasti priemyselných práv. Medzi základné zásady ochrany spotrebiteľa súčasnej komunitárnej spotrebiteľskej politiky Európskej únie patrí:

1. Kúpiť možno čokoľvek a kdekoľvek,
2. Ak výrobok nefunguje, pošlite ho späť,
3. Vysoká úroveň bezpečnosti potravín a iného spotrebného tovaru,
4. Viem, čo jem,
5. Zmluvy by mali byť korektné voči spotrebiteľom,
6. Spotrebiteľia môžu niekedy zmeniť názor,
7. Jednoduchšie porovnávanie cien,
8. Spotrebiteľa nemožno zavádzať,
9. Ochrana počas dovolenky,
10. Účinné odškodnenie pri cezhraničných sporoch.

Právna úprava súkromnoprávných vzťahov zo strany Európskej únie zostáva v európskom práve kauzistická, partikulárna, nezahŕňa komplexnosť pri riešení otázok a problémov spadajúcich pod súkromnoprávnu úpravu. Na základe uvedeného existujú v súčasnosti tendencie na unifikáciu súkromného práva do podoby európskeho občianskeho zákonníka. Medzi hlavné príčiny požiadaviek odbornej verejnosti unifikácie súkromného práva Európskej únie patrí existujúca rozdielnosť právnej úpravy najmä v oblasti zmluvného práva. J. Cirák, S. Ficová (2008, s. 139) konštatujú, že *„istá unifikácia občianskeho práva bude zrejme nevyhnutná, ak má Európske únia plniť svoj zmysel“*. V prípade vytvorenia jednotného inštrumentária európskeho zmluvného práva by sa odstránili prekážky výstavby jednotného trhu. Medzi negatívne argumenty unifikácie európskeho zmluvného práva patria:

- existencia rozdielov medzi právnymi poriadkami členských štátov Európskej únie, inštitucionálna a terminologická nejednotnosť zmluvného práva v štátoch Európskej únie,
- spochybňovanie významu unifikácie hmotného práva,
- nepriateľský postoj niektorých členských štátov k harmonizácii hmotného práva napr. Spojené kráľovstvo, Írsko, Francúzsko, ktoré považuje Code civil za súčasť svojho kultúrneho dedičstva,
- nedostatočná kompetencia Európskeho spoločenstva na vytvorenie zmluvného práva.

Medzi pozitívne argumenty hovoriace v prospech prijatia unifikovaných právnych pravidiel zmluvného práva patria:

- uľahčenie cezhraničného obchodu v rámci Európy,
- posilnenie jednotného vnútorného trhu,
- vytvorenie infraštruktúry pre jednotné komunitárne zmluvné právo,
- jednotné princípy budú slúžiť ako návody pre národné sudy a zákonodarcov v procese interpretácie novej úpravy zmluvného práva,
- preklopenie rozdielov medzi kontinentálnym právom a systémom common law.

V členských štátoch Európskej únie v oblasti obchodného práva národné zákonodarstvo tvorí vykonávajúce normatívne úpravy a priamymi prameňmi práva sú nariadenia Európskej únie. *Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník* prešiel v právnej úprave mnohými zmenami. Najväčším počtom zmien v právnej úprave prebehol v úprave akciovej spoločnosti, menším počtom zmien prešla úprava spoločnosti s ručením obmedzeným a obchodným spoločností, pričom minimálny počet zmien bol uskutočnený v úprave verejných obchodných spoločností. Množstvo zmien v úpravách súvisí s procesom aproximácie so smernicami Európskej únie. K najčastejšie sa meniacim inštitútom práva obchodných spoločností podľa J. Husára (2006, s. 106 – 107) patrí:

- inštitút zániku a zrušenia obchodných spoločností,
- inštitút zrušenia spoločností bez likvidácie,

- inštitút likvidácie spoločností,
- inštitút zrušenia a likvidácie verejnej obchodnej spoločnosti,
- inštitút základných ustanovení o spoločnosti s ručením obmedzeným,
- inštitút úpravy práv a povinností spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným,
- inštitút valného zhromaždenia spoločnosti s ručením obmedzeným,
- inštitút charakteristiky akciovej spoločnosti,
- inštitút založenia akciovej spoločnosti na základe výzvy na upisovanie akcií,
- inštitút práva a povinností akcionárov,
- inštitút valného zhromaždenia akciovej spoločnosti,
- inštitút predstavenstva akciovej spoločnosti,
- inštitút zvýšenia základného imania upísaním nových akcií,
- inštitút zníženia základného imania,
- inštitút splynutia alebo zlúčenia spoločnosti.

Z *Obchodného zákonníka Zákona č. 513/1991 Zb.* boli vypustené inštitúty ako premena obchodnej spoločnosti, náhradné valné zhromaždenie akciovej spoločnosti, stanovenia hranice uznášaniaschopnosti valného zhromaždenia. Od 1. mája 2004 sú súčasťou nášho právneho poriadku v práve obchodných spoločností stali normatívne akty Únie:

- Nariadenie Rady (EHS) č. 2137/85 o Európskom zoskupení hospodárskych záujmov (EZHZ),
- Nariadenie Rady (ES) č. 2157/2001 o štatúte európskej spoločnosti (SE),
- Nariadenie Rady (ES) č. 1435/2003 o štatúte európskej družstevnej spoločnosti.

Na základe uvedeného uvádzame, že je možné slovenské právo aplikovať iba v prípadoch, ktoré nie sú nariadením upravené alebo v prípade, že sa nariadenie priamo odvoláva na národný právny poriadok členského štátu a predpokladá prijatie doplnkovej úpravy. J. Husár (2006, s. 109) uvádza, že „*v praxi členských krajín sa pri transportovaní smerníc do národných právnych poriadkov uplatňujú v zásade dva prístupy*“. Prvým prístupom je podľa teórie

práva presahujúce pôsobenie európskych smerníc alebo presahujúca transpozícia smerníc. Príkladom presahujúcej transpozície v slovenskom obchodnom práve je úprava fúzií a rozdelenia akciových spoločností rozšírená aj na spoločnosť s ručením obmedzeným v zmysle ustanovenia § 152a, 152 b, *Obchodného zákonníka*. Opačným prístupom je, keď „v dôsledku súperenia medzi národnými právnymi poriadkami, niektoré členské štáty zvažujú nakoľko domácu právnu úpravu sprísnia oproti požiadavkám Európskych smerníc“ (Husár, 2006, s. 109). V členských štátoch Európskej únie vrátane slovenského práva sú pre spoločnosť s ručením obmedzeným prísnejšie podmienky na vytváranie a zachovanie základného imania. Transportovaniu smerníc Európskej únie sa snažia niektoré štáty vyhnúť a vytvoriť nové formy obchodných spoločností, na ktoré nie je možné smernice aplikovať. V slovenskom zákonodarstve sa prístup vyhnutia sa smerniciam EÚ neuplatňuje a preferuje sa právna istota, ochrana záujmov akcionárov a veriteľov spoločnosti i tretích osôb. Pri transportovaní smerníc EÚ je ponechaný priestor na uplatnenie vlastného prístupu, ktorý zohľadňuje koncepcie tvorby národného práva, tradície, právnu kultúru, ustálený obsah právnych inštitútov. Zachovávanie si špecifik národného práva v práve obchodných spoločnostiach by malo byť umiernené, pretože veľké odlišnosti národných právnych poriadkov znamenajú ťažšie prispôbovanie sa zmenám platným v Európskej únii v obchodných spoločnostiach, u spoločníkov a akcionárov a u osôb, ktoré pôsobia v orgánoch obchodných spoločností. V oblasti práva obchodných spoločností podľa platnej slovenskej legislatívy by malo byť prioritou zachovanie si princípu právnej istoty a ochrany práv spoločníkov, veriteľov obchodných spoločností a tretích osôb, teda na základe týchto priorit by mal byť volený a uplatňovaný prístup v oblasti transportovania smerníc EÚ. Požiadavku na vytvorenie právnej istoty a bezpečia v oblasti práva obchodných spoločností si vytvorilo samo podnikateľské prostredie, ktoré v Slovenskej republike preferuje od počiatku procesu ekonomickej transformácie na podmienky trhového hospodárstva u podnikateľov vysokú mieru právnej istoty, bezpečné podnikateľské

prostredie, čo je možné zabezpečiť najmä prostredníctvom štátneho zákonodarstva o obchodných spoločnostiach.

ZÁVER

Bakalárska práca sa venovala analýze historického vývoja občianskeho práva na území Slovenska v teoretickej rovine. Cieľom bakalárskej práce bolo v jej analýze prostredníctvom dostupných historických faktov, relevantných zdrojov, sumarizácie teoretických poznatkov jednotlivých autorov prehľadne rozpracovať problematiku v jej jednotlivých kapitolách. Kapitoly sa venujú poznaniu právnickej terminológie, reliktom historického práva, kultúrnemu a spoločenskému kontextu práva, pôvodu, vývoju, obsahu a súčasnému stavu občianskeho práva v platnej legislatívnej úprave. Bakalárska práca prehľadne sumarizuje historické fakty a skutočnosti, komparuje jednotlivé vývojové obdobia práva a občianskeho práva na území Slovenska, zistené poznatky a fakty dáva do kontextu so súčasným právnym poriadkom platným v Slovenskej republike. Práca podáva zistenie, že slovanské a slovenské právne povedomie bolo a je na vysokej kvalitatívnej úrovni, bolo a je súčasťou určitého štátneho zriadenia a politického systému, bolo, je a bude súčasťou európskeho spoločenstva. Kvalitatívny vývoj národného právneho poriadku je determinovaný minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou spolu s vývojom spoločnosti a sveta. Keďže sa Slovenská republika dňa 1. mája 2004 stala súčasťou Európskej únie, týmto momentom sa začali písať nové právne dejiny Slovenska, ktoré sú však naďalej ovplyvňované minulosťou Slovanov a Slovákov. Sme integrálnou súčasťou politického, ekonomického, hospodárskeho, spoločenského, právneho poriadku Európskej únie. Tak ako v minulosti i dnes sme súčasťou celku, sme ovplyvnený a zároveň čerpáme zo svetových a európskych dejín. Slovensko bolo súčasťou starovekého občianskeho práva, stredovekého feudálneho práva, novovekého občianskeho práva, dočkalo sa kodifikácie občianskeho práva, stojí pred víziou a tendenciou kodifikácie, unifikácie európskeho občianskeho práva. Proces vývoja občianskeho práva na území Slovenska prešiel priaznivými i menej priaznivými obdobiami kvalitatívne ovplyvňujúcimi občianske právo. Právne dejiny zaznamenávajú počiatky, vývoj, priebeh, skúmajú minulosť, ktorá determinuje súčasnosť dnešného stavu práva a práva občianskeho.

Poznanie dejín práva formuje postoje k právu v minulosti a právu, ktoré je platné v súčasnosti. Poznanie právnych dejín, vývoja občianskeho práva na Slovensku znamená možnosť kvalitatívne ovplyvňovať slovenskú legislatívnu tvorbu, formovať národný právny poriadok, rešpektovať európsku legislatívu a pochopiť jej význam aj v súvislosti s historickým kontextom, využívať historický výklad právnych noriem v súdnej praxi, pri aplikácii platného práva, poznatky právnych dejín využívať aplikáciou práva minulého pri riešení prípadov súvisiacich s historickou právnou úpravou, prípadov reštitúcie a dedičstva, prípadov vydržania, premlčania podľa historickej právnej úpravy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BEŇA, Jozef. 2009. *Pramene k dejinám práva*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 420 s. ISBN 978-80-7160-251-4.
- CIRÁK, Ján, FICOVÁ, Svetlana a kolektív. 2008. *Občianske právo*. Šamorín : Heuréka, 359 s. ISBN 978-80-89122-51-6.
- ČIPKÁR, Ján. 2006. *Slovenská legislatíva v oblasti práva obchodných spoločností*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 19. – 21. 4. 2006, Aktuálne otázky práva v postmodernej spoločnosti. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 212 s. ISBN 80-7097-640-3.
- FEKETE, Imrich. 2007. *Občiansky zákonník Komentár*. Bratislava : EPOS, 1063 s. ISBN 978-80-8057-688-2.
- GAŠPAR, Michal a kolektív. 1997. *Správne právo hmotné – vybrané kapitoly II*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 149 s. ISBN 80-7097-349-8.
- HOLEC, Roman in: CSORBA, László, SWANSON, John, HANÁK, Péter, FAZEKAS, Csaba, HANENBRINK, Paul, GERŐ, Andras. 2008. *Rakúsko-Uhorsko Habsburská ríša v rokoch 1867 – 1918*. Bratislava : Slovart, 272 s. ISBN 978-80-556-0350-6.
- HUBENÁK, Ladislav. 1998. *Slovenské a Československé dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 187 s.
- HUSÁR, Ján. 2006. *Slovenská legislatíva v oblasti práva obchodných spoločností*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 19. – 21. 4. 2006, Aktuálne otázky práva v postmodernej spoločnosti. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 212 s. ISBN 80-7097-640-3.
- KINCL, Jaromír. 1978. *Obecné dějiny státu a práva I. Otrokářsky stát a právo*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 94 s.
- KLUGEROVÁ, Jarmila, PRÁZOVÁ, Irena, VACÍNOVÁ, Tereza. 2010. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 48 s. ISBN 978-80-7452-004-4.

- KOLÁRIK, Jozef, Vojáček, Ladislav. 2005. *Právne dejiny Slovenska*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 108 s. ISBN 80-7160-203-5.
- LACLAVÍKOVÁ, Miriam, ŠVECOVÁ, Adriana. 2007. *Pramene práva na území Slovenska I. od najstarších čias do roku 1790*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 415 s. ISBN 978-80-8082-153-1.
- LUBY, Štefan. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : IURA EDITION, 626 s. ISBN 80-89047-48-3.
- LYSÝ, Miroslav. 2009. *Pramene k právnym dejinám Slovenska I. (do roku 1918)*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 234 s. ISBN 978-80-7160-264-4.
- MALÝ, Karel, SIVÁK, Florian. 1988. *Dějiny státu a práva*. Praha : Panorama, 568 s.
- MACHAJOVÁ, Jozefína a kolektív. 2009. *Všeobecné správne právo*. Bratislava : EUROKÓDEX, 512 s. ISBN 978-80-89447-05-3.
- MOSNÝ, Peter, LACLAVÍKOVÁ, Miriam. 2010. Šamorín : Heuréka, 103 s. ISBN 978-80-89122-63-9.
- MOSNÝ, Peter. 1997. *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 241 s. ISBN 80-7097-354-4.
- MOSNÝ, Peter. 1999. *Dejiny štátu a práva na Slovensku po roku 1918*. Košice : Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 246 s. ISBN 80-7097-379-X.
- MOSNÝ, Peter, HUBENÁK, Ladislav. 2005. *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 362 s. ISBN 80-7097-600-4.
- MOSNÝ, Peter, HUBENÁK, Ladislav. 2008. *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice : Aprilla, 376 s. ISBN 978-80-89346-02-8.
- REBRO, Karol, BLAHO, Peter. 2003. *Rímske právo*. Bratislava : IURA EDITION, 497 s. ISBN 80-89047-53-X.
- SIVÁK, Florian a kolektív. 1992. *Pramene a dokumenty k dejinám štátu a práva na území ČSFR I*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 152 s. ISBN 80-223-0447-6.

- SIVÁK, Florian a kolektív. 1994. *Pramene a dokumenty k slovenským a českým dejinám štátu a práva II*. Bratislava : Univerzita Komenského Bratislava, 132, s. ISBN 80-223-0786-6.
- SIVÁK, Florian a kolektív. 1994. *Pramene a dokumenty k slovenským a českým dejinám štátu a práva I*. Bratislava : Univerzita Komenského Bratislava, 152 s. ISBN 80-223-0780-7.
- ŠTENPIEN, Erik. 2006. *Svetové dejiny štátu a práva*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 208 s. ISBN 80-7097-662-4.
- ŠVECOVÁ, Adriana. 2010. *Formálno – právna stránka zriadenia úkonov posledného poriadku na Slovensku do roku 1950*. Bratislava : VEDA, 229 s. ISBN 978-80-224-1140-0.
- VARGA, Peter. *Ochrana osobnosti I. Historický vývoj* [online]. Webstránka PENonline. Aktualizované 2012. [citované 2012 – 02 - 14]. Dostupné na: <http://www.penonline.sk/index.php/pravne-oblasti/obcianske-pravo/analyzy-a-studie/ochrana-osobnosti>.
- VIETOR, Martin, HLAVSA, Jaromír. 1957. *Dejiny štátu a práva na Slovensku I*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- VIETOR, Martin, HLAVSA, Jaromír. 1957. *Dejiny štátu a práva na Slovensku II*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- VOJÁČEK, Ladislav a kolektív. 2010. *Dejiny verejného práva a prameňov práva*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 412 s. ISBN 80-7160-291-0.
- VOJÁČEK, Ladislav, GÁBRIŠ, Tomáš. 2009. *Pramene k právnym dejinám Slovenska II. (po roku 1918)*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 326 s. ISBN 978-80-7160-270-5.
- VOJÁČEK, Ladislav, KOLÁRIK, Jozef, GÁBRIŠ, Tomáš. 2011. *Československé právne dejiny*. Bratislava : EUROKÓDEX, 424 s. ISBN 978-80-89447-42-8.
- ŽELEZKOVÁ, Gertrúda, BLAHO, Peter, ČARVAGA, Vladimír. 1997. *Všeobecné dejiny štátu a práva I. a II*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 336 s. ISBN 80-223-1184-7.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník*

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Zákon č. 455/1991 Zb. Živnostenský zákon

Zákon č. 618/2003 Z. z. Autorský zákon

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok

Zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Martin Ičo

Odbor: Právo v podnikaní

Forma štúdia: kombinovaná

Názov práce: Historický vývoj občianskeho práva na území Slovenska

Rok: 2012

Počet strán: 88

Celkový počet strán príloh: 0

Počet titulov slovenskej literatúry a prameňov: 36

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 3

Počet internetových zdrojov: 1

Vedúci práce: JUDr. Ladislav Lekár